

FNs barnekomite

List of issues prior to submission of the seventh periodic report of Norway¹

I - Nye utviklingstrekk

Spørsmål 2

a)

1. Retten barnet har til vern, og prinsippet om det beste for barnet er et grunnleggende hensyn i norsk rett og i arbeidet til barnevernet. Barnevernsreformen trådte i kraft 1. januar 2022. Reformen skal styrke ansvaret kommunene har for barnevernet, og bidra til at barn og familier får hjelpen de trenger, på et tidlig tidspunkt. Ny barnevernslov tok til å gjelde 1. januar 2023.
2. Regjeringen arbeider med en ny barnelov. Barnelovutvalget foreslår i NOU 2020: 14 Ny barnelov blant annet et innledende kapittel i barneloven, som skal synliggjøre barns rettigheter. Fra 2022 er barneloven endret slik at Barnesakkyndig kommisjon skal vurdere kvaliteten på sakkyndigrapporter i foreldretvistsaker før domstolen kan bruke dem som bevis. Endringene skal styrke rettssikkerheten til både barn og foreldre.
3. I 2018 ble det innført en absolutt 18-årsgrense for å inngå ekteskap. Det er også vedtatt lovbestemmelser om at ekteskap inngått med mindreårig etter utenlandsk rett som hovedregel ikke skal anerkjennes i Norge.
4. Det er innført krav om at flere yrkesgrupper mv. må framlegge politiattest for å forebygge vold og overgrep mot mindreårige. Dette gjelder bl.a. sakkyndige som oppnevnes av det offentlige i saker etter barneloven og barnevernsloven, representant for barnet i saker etter barneloven, eksterne meklere i saker etter barneloven og ekteskapsloven og ansatte ved Barneombudet og familievernkantorene.
5. Regjeringen la i januar 2024 fram for Stortinget et forslag om å innta i politiloven prinsippet om at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn når politiets tjenestehandling berører eller skjer overfor eller i nærvær av barn.
6. Ny opplæringslov trer i kraft 1. august 2024. Opplæringsloven skal være et solid rammeverk som sikrer alle en opplæring av høy kvalitet, et trygt læringsmiljø, og medvirkning i forhold som gjelder en selv.
7. Barne- og familidepartementet etablerte NASAK i 2022, et nasjonalt samisk kompetansesenter som skal sikre et mer likeverdig tjenestetilbud i barnevernet, familievernet og kritesentrene til den samiske befolkningen.

¹ Adopted by the pre-sessional working group on 5 May 2023.

b)

8. Våren 2020 iverksatte regjeringen inngripende tiltak mot spredning av covid-19. Tiltakene fikk stor innvirkning for alle barn og unge, med stengning av barnehager, skoler og fritidsaktiviteter, og med redusert tjenestetilbud i kommunene. Regjeringen slo tidlig fast at barn og unge skulle prioriteres, og at tjenestene til barn og unge skulle skjermes så langt som mulig og smittevernfaglig forsvarlig.
9. Regjeringen la under pandemien fram flere tiltakspakker med kompenserende tiltak for barn og unge, herunder blant annet tiltak for å øke deltakelsen i ferie- og fritidsaktiviteter, tiltak for å ta igjen tapt læring og tiltak for å styrke den psykiske helsen og forebygge rusproblemer. I 2022 ga regjeringen tydelige oppfordringer til kommunene om at fritidsklubbene ikke burde stenge. Tilpasninger i idretts- og kulturaktiviteter for barn og unge ble gjennomført.
10. Koronakommisjonen og Koronautvalget konkluderte begge med at smitteverntiltakene rammet barn og unge hardt. En rapport fra Utdanningsdirektoratet (2022) konkluderer med at koronapandemien fikk konsekvenser for elevenes motivasjon, progresjon og læring.
11. Fra 2020-2022 bevilget den norske regjeringen totalt NOK 621 millioner til kompenserende tiltak i kommunene for å dempe negative effekter av pandemien på læring og sosial utvikling hos barn og unge. Regjeringen satte i 2021 ned et ekspertutvalg som ga råd om hvordan man best kan kompensere for tapt læring og sosial utvikling (Parr-utvalget).

c)

12. I 2024 er det bevilget 10 mill. NOK til å starte etableringen av en undersøkelsesordning for saker som gjelder vold, overgrep og grov omsorgssvikt mot barn. Hovedformålet er å avdekke svikt i tjenesteapparatet, bidra til læring, styrke det forebyggende arbeidet og samarbeidet på tvers av tjenester.
13. Barnekomiteen har anbefalt at staten skal sørge for at barn sikres informasjon om muligheten til å delta i mekling i forbindelse med foreldrenes samlivsbrudd. Familievernets kompetanse i å snakke med barn har blitt styrket, og det er utarbeidet egen informasjon til barn om mekling.
14. Regjeringen skal etter planen legge fram en stortingsmelding om trygg digital oppvekst høsten 2024 og en stortingsmelding om sosial mobilitet og sosial utjevning for barn og unge og familiene deres våren 2025.

Spørsmål 3

15. Alle departementer rapporterer på sine områder for de mål og delmål de har ansvaret for. Statistisk sentralbyrå har utarbeidet nasjonale indikatorer for at regjeringen skal

kunne følge måloppnåelsen på de ulike områdene. Barn og unge har vært invitert til å delta i fora der oppfølging av arbeidet har vært tema.

II. Rettigheter etter konvensjonen og konvensjonens valgfrie protokoller

A. Generelle gjennomføringstiltak

Lovgivning

Spørsmål 4

a)

16. Flere av rettighetene som følger av FNs barnekonvensjon, er tatt inn i Grunnloven § 104. Det gjelder bl.a. barns rett til å bli hørt i spørsmål som angår dem, at deres mening skal tillegges vekt etter alder og modenhet, og at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn. Barnekonvensjonen er inkorporert gjennom menneskerettsloven. Det følger av denne loven at konvensjonen gjelder som norsk lov, og har forrang ved motstrid med andre lover.
17. Barnevernsloven gir hjemmel til inngripende tiltak overfor både barn og voksne. Omfattende menneskerettslige vurderinger ligger til grunn for ny barnevernslov, slik som barnets beste, barnets rett til å medvirke, barnets rett til omsorg og familieliv samt barns kulturelle, språklige og religiøse bakgrunn.
18. Våren 2020 ble det lovfestet regler i barnehageloven om hvordan barnehagen skal jobbe for å sikre barna i barnehagen et trygt og godt psykososialt barnehagemiljø. Det ble også lovfestet at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle handlinger og avgjørelser som gjelder barn i barnehagen.
19. Ny opplæringslov trer i kraft 1. august 2024, jf pkt 2a). Prinsippet om barnets beste er lovfestet i en egen paragraf for å tydeliggjøre at dette gjelder for alle handlinger og avgjørelser etter opplæringsloven. Det er også lovfestet en egen regel om elevenes rett til medvirkning i alt som gjelder dem selv, til å ytre seg fritt og til å bli hørt, og at meningene til eleven skal vektlegges i samsvar med deres alder og modenhet. Tilsvarende regler blir samtidig lovfestet i privatskoleloven.

b)

20. Helselovgivningen er i overenstemmelse med barnekonvensjonens prinsipper om barns rett til å bli hørt, beslutninger til barnets beste og barns rett til privatliv. Pasient- og brukerrettighetsloven har likevel et eget kapittel om barns særlige rettigheter i helsetjenesten. Barn har også rett til økt grad av medvirkning og rettigheter når de er pårørende til alvorlig syke søsken eller er etterlatte til foreldre eller søsken.

c)

21. Utredningsinstruksens veileder er i ferd med å oppdateres slik at konsekvenser for barn og deres interesser blir presisert og utdypet. Disse skal vurderes ved utredning

av statlige tiltak som indirekte eller direkte kan ha betydning for barn. Dette gjelder for alle statlige tiltak, herunder regelverksendringer og bevilgninger.

d)

22. Stortinget behandlet sist i 2022 spørsmålet om å ratifisere den tredje tilleggsprotokollen om barns individklagerett til FNs barnekonvensjon i forbindelse et representantforslag, og holdt fast på ikke å ratifisere. Regjeringen har et pågående arbeid for å sikre barns nasjonale klagemuligheter, og har iverksatt tiltak for å bedre informasjonen til barn og unge om retten til å klage i enkeltsaker og de klagerettigheter som finnes, se punkt 8 b).

Helhetlig politikk, strategi og samordning

Spørsmål 5

a)

23. Generalistkommuneprinsippet ligger til grunn for organiseringen av kommunesektoren. Prinsippet innebærer at alle innbyggere skal ha tilgang til de samme offentlige tjenestene, uavhengig av hvilken kommune de bor i.
24. Kommunesektorens inntekter består av frie og bundne inntekter. De frie inntektene er skatteinntekter og rammeoverføringer fra staten, og utgjør ca. 70 % av kommunesektorens samlede inntekter. Kommunenes frie inntekter fordeles gjennom inntektssystemet. Det overordnede målet med inntektssystemet er å utjevne kommunenes økonomiske forutsetninger, slik at forholdene legges til rette for et likeverdig tjenestetilbud til innbyggere over hele landet. Det betyr ikke at alle kommuner skal ha like inntekter, men at alle kommuner skal ha forutsetninger for å gi innbyggerne et likeverdig tilbud. Et element i inntektssystemet er utgiftsutjevning. Siden kommuner er forskjellige med hensyn til forhold som geografi, alderssammensetning og levekår, omfordes inntektene slik at kommunene får kompensasjon for ufrivillige kostnads- og etterspørselsforskjeller. Utgiftsutjevningen i kommunene omfatter sektorene grunnskole, pleie og omsorg, sosialhjelp, barnevern, barnehage, landbruk, administrasjon og miljø.

b)

25. Statsforvalteren og kommunene skal bruke barnekonvensjonen aktivt i all saksbehandling som angår barn og unge. Statsforvalteren har i oppdrag å bistå kommunene med å implementere Barnekonvensjonen for å sikre gode helhetsløsninger for barn og unge.
26. Barne- og familiedepartementet koordinerer «Kjernegruppe for utsatte barn og unge». Dette er en intern samarbeidsstruktur, bestående av syv departementer, med formål å bidra til god samordning i utvikling og forvaltning av politikk og tjenester rundt barn og unge. De aktuelle underliggende etatene har etablert en struktur for samarbeid som støtter opp om departementenes arbeid for utsatte barn og unge.

27. For å styrke oppfølgingen av utsatte barn og unge og deres familier er det i 2022 gjort endringer i 14 velferdstjenestelover som forplikter de ulike tjenestene til å samarbeide med andre deler av tjenesteapparatet, dersom det er nødvendig for å gi brukeren et helhetlig og samordnet tilbud.

Tildeling av ressurser

Spørsmål 6

a)

28. Satsene for barnetrygd er økt i flere omganger siden forrige rapportering, jf. Barnekonvensjonens artikkel 27. Fra 1. januar 2024 er ordinær sats for barn under 6 år NOK 1 766 i måneden og for barn over 6 år NOK 1 510 i måneden. Utvidet barnetrygd til enslige forsørgere utgjør NOK 2 516 per måned.
29. Engangsstønad er en minstegaranti for de som ikke har opptjent rett til foreldrepenger og kompenserer for utgifter familier har når de får barn. Engangsstønaden er siden forrige rapportering økt fra NOK 46 000 i 2016 til NOK 92 648 i 2024.
30. De veiledende satsene for økonomisk sosialhjelp, inkludert satsene for barns livsopphold, ble økt med 10 pst. fra 1. juli 2023. Fra 1. september 2022 skal barnetrygden holdes utenfor ved utmåling av økonomisk sosialhjelp.
31. Barnetilleggene for arbeidsavklaringspenger, kvalifiseringsstøtte og dagpenger er økt og utgjør NOK 36 per barn per dag fra 1. januar 2024.
32. Gjennom Tilskudd til inkludering av barn og unge mottar kommuner, frivillige organisasjoner og andre ideelle aktører tilskudd til å inkludere utsatte barn og unge i kultur-, ferie- og fritidsaktiviteter, utdanningsløp og sommer- og deltidsjobber. Ordningen ble etablert i 2022 og i 2024 er ordningen på NOK 758 millioner.
33. Det er bevilget NOK 10 millioner til en handlingsplan for like muligheter til å delta i kultur-, idretts- og friluftslivsaktiviteter for barn og unge i 2024. I 2023 ble det bevilget NOK 125 millioner ekstra til deltakelse i idrettslag, mer til lokaler, mer til tiltak for leselyst og mer til det frivillige kulturlivet.
34. Det ble bevilget NOK 1,7 milliarder til idrettsanlegg i kommunene i 2022 og 2023 og økt støtte til nærmiljøanlegg i utsatte områder.
35. I den nasjonale bibliotekstrategien 2020-2023 er det et mål at bibliotekene skal nå nye brukere med litteratur og lesing, herunder barn og unge. Kulturrådet har etablert et prøveprosjekt med innkjøp av bøker til skolebibliotek for å gi barn og ungdom tilgang til en større andel ny litteratur. Skolebibliotekordningen gjøres permanent fra 2024.

36. Kultur- og likestillingsdepartementet yter ca. NOK 2,5 mrd. i fast driftstilskudd til norske museer. Den kulturelle skolesekken (DKS) er en nasjonal ordning som sørger for at alle skoleelever i Norge får oppleve profesjonell kunst og kultur hvert år.
 37. Det gis støtte til det nasjonale og internasjonale arbeidet til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner gjennom en tilskuddsordning for grunnstøtte. I 2024 utgjør den nasjonale grunnstøtten NOK 183,3 millioner.
 38. Statistikk- og rapporteringsverktøyet KOSTRA, gjør det mulig å følge kommunale prioriteringer i form av budsjettmidler til kommunal virksomhet for barn.
 39. Norge ønsker å gjøre barnehage tilgjengelig for alle barn, uavhengig av familiens økonomi gjennom blant annet gratis kjernetid for barn i familier med lav inntekt, rimeligere barnehage og tilskudd både for å støtte språkutvikling for barn med minoritetsbakgrunn og for å styrke den pedagogiske bemanningen i levekårsutsatte områder. Det er innført gratis skolefritidsordning 12 timer per uke for alle elever på 1. og 2. trinn. Fra 1. august 2024 gjelder dette også elever på 3. trinn. Det er innført gratis heltidsplass i barnehage for alle barn i kommuner i den såkalte tiltakssonen i Finnmark og Nord-Troms. Det er også innført en nasjonal ordning for familier med tre barn eller flere i barnehage samtidig slik at fra og med det tredje barnet er heltidsplass gratis.
 40. Barn i asylmottak har ikke rett til barnehageplass, men et statstilskudd gjør at barn i alderen 1-5 år i asylmottak kan få mulighet til å gå i barnehage, uavhengig av status for asylsøknaden.
 41. I 2024 er det bevilget over NOK 100 millioner til tiltak i opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner.
- b)
42. Det er lovpålagt for kommuner og fylkeskommuner å ha et ungdomsråd, eller annet medvirkningsorgan for ungdom, som skal gi innspill og uttale seg i alle saker som gjelder ungdom. Dette gjelder også innspill til lokale budsjetter.
 43. Barne- og ungdomsfrivilligheten og representanter fra de fylkeskommunale ungdomsrådene gir innspill til statsbudsjettet i faste møtepunkter med barne- og familieministeren. Barne- og ungdomsorganisasjoner og organisasjoner som arbeider for og med barn sender skriftlige innspill til statsbudsjettet til andre departementer.
 44. Stortingets fagkomiteer gjennomfører høringer med sivilsamfunn i forbindelse med sin behandling av statsbudsjettet. Der kan barne- og ungdomsorganisasjonene, og organisasjoner som arbeider for og med barn, komme med sine innspill til budsjettet.

Datainnsamling

Spørsmål 7

a)

45. Statistisk sentralbyrå produserer ikke statistikk over etnisk bakgrunn. Norge har lenge hatt som offisiell retningslinje at informasjon om borgernes etnisitet(er) ikke skal registreres. På generelt grunnlag utviser Norge stor forsiktighet med å produsere statistikk basert på personopplysninger som kan oppleves som sensitive, eller som kan bidra til å stigmatisere utsatte grupper i samfunnet, jf. Personvernforordningen Art. 9, pkt. 1.

b)

46. Likestillings- og diskrimineringsloven, som trådte i kraft 1.1.2018, har et uttrykkelig forbud mot sammensatt diskriminering, dvs. diskriminering der flere diskrimineringsgrunnlag samvirker.

Forskningsrapporten «Barn og unges erfaringer med rasisme og diskriminering» ble lagt fram i mars 2024. Rapporten bidrar med ny innsikt i erfaringene til unge jøder, romer og samer, hvor det er lite kunnskap fra før.

Uavhengig overvåking

Spørsmål 8

a)

47. Det er tidligere meddelt Barnekomiteén, i Norges femte og sjette rapport fra 2016, at regjeringen har besluttet at Barneombudets mandat ikke utvides til å gjelde klagebehandling av enkeltsaker. Det ble blant annet vist til at Barneombudet er uavhengig og at en utvidelse av mandatet vil kunne gå på bekostning av den viktige rollen som pådriver av mer prinsipielle spørsmål om ivaretagelsen av barns interesser. Dette er også Norges posisjon i dag.

48. Når det gjelder anbefalingen om å gi Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) mandat til å behandle klager fra barn, gjør de samme argumentene seg gjeldende. NIM er et uavhengig, offentlig organ, som er organisatorisk underlagt Stortinget. Det bemerkes at klager fra barn gjelder svært mange og ulike områder, som krever spesifikk kompetanse innen det enkelte felt.

b)

49. Departementene har nylig kartlagt barns klagemuligheter innenfor alle sektorer og det pågår en rekke viktige sektorvise prosesser på feltet, både når det gjelder klagemuligheter og selvbestemmelse. For å bedre informasjonen til barn og unge om retten til å klage i enkeltsaker og de klagerettigheter som finnes, er det nylig publisert informasjon om dette i den offentlige informasjonskanalen til ungdom (ung.no).

50. Det er gjennomført et arbeid for å bedre informasjon om barn og unges klagemuligheter i barnevernet, og det er utformet en nettbasert, barnevennlig

klageportal hos statsforvalterne der det er enkelt for barn å orientere seg og klage. Klager fra barn som statsforvalter mottar skal prioriteres. Det er sendt på høring forslag om at barn skal kunne klage ved flytting fra fosterhjem, samt styrking av barns partsrettigheter i barnevernssaker.

51. Sivilombudet er Stortingets ombud for kontroll med forvaltningen. Ombudets hovedoppgave er å sikre individets rettigheter i møte med offentlige myndigheter. Sivilombudet har lagt bedre til rette for å gi barn hjelp i klageprosessen.

Spredning, bevisstgjørende arbeid og opplæring

Spørsmål 9

a)

52. Forskrift om nasjonal retningslinje for bachelorutdanning i barnevern krever blant annet bred kunnskap om gjeldende norsk og internasjonal rett som er relevant for barnevernsfeltet. Forskrift om master i barnevern krever at studentene får inngående kunnskap om FNs barnekonvensjon, den europeiske menneskerettighetskonvensjonen og Haagkonvensjonen av 1996. Samtlige ansatte i barnevernsinstitusjoner får opplæring i trygghet og sikkerhet.

53. Ansatte i kriminalomsorgen og konfliktrådene får opplæring i barnekonvensjonen. Politistudenter har undervisning i FNs barnekonvensjon. På jusutdanningen inngår emnet som en del av menneskerettighets-opplæringen. Barnekonvensjonen er også tema på introduksjonsprogram for nye dommere, i tillegg er det tema for spesifikke seminarer for dommere, advokater og psykologer.

54. Det er utarbeidet kompetansemateriell og veileder om ivaretagelse av barneperspektivet og barnets beste i arbeids- og velferdsforvaltningen (NAV) til bruk i opplæringen av ansatte i de lokale NAV-kontorene.

55. Personell i helse- og omsorgssektoren med fullført helse- og sosialfagutdanning skal ha kunnskap om barn og unge, ivareta deres behov for behandling og/eller tjenester og sikre deres medvirkning og rettigheter. De skal også ha kunnskap om sosiale og helsemessige problemer inkludert omsorgssvikt, vold, overgrep, rus- og sosioøkonomiske problemer og kunne identifisere og følge opp mennesker med slike utfordringer.

b)

56. Barne- ungdoms- og familiedirektoratet har et særlig ansvar for å øke bevissthet om barnekonvensjonen og hvordan den kan anvendes for å styrke barns deltakelse i ulike sektorer og på forskjellige forvaltningsnivå.

Barns rettigheter og næringsliv

Spørsmål 10

57. Åpenhetsloven trådte i kraft 1. juli 2022 og skal sikre barn tilgang til informasjon om hvordan virksomhetene håndterer negative konsekvenser for grunnleggende menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold. Større virksomheter plikter etter loven å gjennomføre aktsomhetsvurderinger for å kartlegge, håndtere og redusere negative konsekvenser for menneskerettighetene i egen virksomhet, i leverandørkjeden og hos forretningspartnere.
58. Åpenhetsloven omfatter ikke miljøkonsekvenser. Miljøinformasjonsloven krever at offentlige og private virksomheter skal ha kunnskap om egen miljøpåvirkning, og gir enhver og også barn rett til å be om og å få informasjon om dette, med noen unntak.

B. Generelle prinsipper

Ikke-diskriminering

Spørsmål 11

a)

59. Det er gitt tilskudd til tiltak mot samehets gjennom tilskuddsordningen Tiltak mot rasisme, diskriminering og hatefulle ytringer. Regjeringen arbeider med en egen handlingsplan mot samehets. Regjeringen gir støtte til den norske Stopp hatprat-bevegelsen.
60. Regjeringen gir støtte til ordningen Samiske veivisere/Sámi ofelaččat, som er samiske ungdommer som reiser rundt til skoler i Norge for å fortelle andre ungdommer om samiske forhold og for å motvirke hets.

b)

61. Regjeringen lanserte Handlingsplan mot rasisme og diskriminering – ny innsats 2024-2027 i november 2023. Planen gjelder alle grupper som kan bli utsatt for rasisme og etnisk og religiøs diskriminering. Tiltakene vektlegger særlig tre områder: arbeidsliv, ungdom og lokal innsats.
62. Regjeringen vil styrke innsatsen mot antisemittisme og hat mot muslimer og vil legge fram en ny handlingsplan i 2024.
63. Dembra (Demokratisk beredskap mot rasisme, antisemittisme og udemokratiske holdninger) er et tilbud til skoler med mål om å forebygge hat og utenforskap gjennom å bygge demokratisk kompetanse..

64. Politidirektoratet har utarbeidet en handlingsplan for politiets arbeid med mangfold, dialog og tillit for perioden 2022-2025. I 2021 ble det etablert et nasjonalt kompetansemiljø innen hatkriminalitet i Oslo politidistrikt.

c)

65. Flere handlingsplaner og strategier har tiltak som er særlig rettet mot barn og unge som møter ulike former for diskriminering. Dette gjelder handlingsplanen for kjønns- og seksualitetsmangfold (2023-2026), handlingsplanen mot rasisme og diskriminering (2024-2027), strategien for likestilling av personer for funksjonsnedsettelse (2020-2030) og handlingsplanen for likestilling av personer med funksjonsnedsettelse (2020-2025).

d)

66. Regjeringen har satt i gang et arbeid med Strategi for likestilling mellom kvinner og menn som skal legges fram i 2024. Regjeringen arbeider også med en stortingsmelding om seksuell trakassering, som inkluderer barn og unge.

e)

67. Det har siden forrige rapportering blitt iverksatt undersøkelser om omfang og årsaker til vold og overgrep. Disse viser at kvinner utsettes i større grad enn menn for alvorlig og gjentatt vold i nære relasjoner, og manglende likestilling utgjør en risiko for vold i nære relasjoner. I tillegg kan blant annet alder, etnisitet, religion, funksjonsevne, kjønnsuttrykk, kjønnsidentitet og seksuell orientering påvirke risikoen for å bli utsatt for vold.

68. Når det gjelder barn og unge viser undersøkelser at ungdom som har vokst opp i familier der det har vært brudd i familierelasjonene, der økonomien er dårlig, der foreldrene har hatt vansker med rusmiddelbruk eller psykisk helse, i større grad har erfaringer med vold og overgrep. Tilsvarende gjelder der familien har innvandrerbakgrunn. Barn med funksjonsnedsettelse kan være mer risikoutsatt enn andre barn. Det er de senere årene gjennomført en rekke kampanjer som skal bidra til å heve befolkningens kunnskapsnivå om vold og overgrep, og hvor man kan søke hjelp.

69. Fra 1.1.2020 er offentlige myndigheters plikt til å arbeide aktivt for likestilling styrket, blant annet ved at offentlige myndigheter skal forebygge trakassering, seksuell trakassering og kjønnsbasert vold og motarbeide stereotypisering, jf. likestillings- og diskrimineringsloven § 24.

Barnets beste

Spørsmål 12

a)

70. Hva som er til barnets beste, vurderes konkret i det enkelte tilfelle. Beslutningstakere vil se hen til retningslinjer og anbefalinger utviklet både i nasjonal og internasjonal

rett, som uttalelser fra FNs barnekomité som er publisert på regjeringens nettside slik at de skal være lett tilgjengelige. For å ivareta barnets beste i foreldretvistsaker, har Domstolsadministrasjonen utarbeidet praktiske anbefalinger som tar utgangspunkt i barn og unges egne erfaringer med domstolene.

b)

71. Prinsippet om barnets beste er grunnlovsfestet i norsk rett gjennom Grunnloven § 104. Prinsippet er også inntatt i flere lover og forskrifter, herunder i utlendingsloven. Den nye overordnede bestemmelsen om barnets beste ble innført i barnevernsloven for å tydeliggjøre at dette er lovens mest sentrale hensyn og førende prinsipp. Den 1.1.2024 trådte et lovforbud mot konverteringsterapi i kraft. Hensynet til barnets beste har vært et grunnleggende hensyn ved utformingen av lovforslaget.

Barnets rett til å gi uttrykk for sin mening

Spørsmål 13

a)

72. Ny barnevernslov lovfester i et innledende kapittel om grunnleggende rettigheter og prinsipper en overordnet bestemmelse om barnets rett til medvirkning. Retten gjelder alle barn som er i stand til å danne seg egne meninger og på alle stadier av en barnevernssak. Barnet har en selvstendig og ubetinget rett, men ikke en plikt til å medvirke.
73. Barnets synspunkter gis vekt som ett av flere momenter i en vurdering av barnets beste i alle sakstyper innenfor utlendingsfeltet. Barns rett til å bli hørt og å si sin mening i asylsaker og familieinnvandringssaker ivaretas ved at de som hovedregel skal gis tilbud om samtale. Utlendingsdirektoratet (UDI) har også egne retningslinjer for høring av barn i utlendings saker generelt og i saker om asyl/beskyttelse.
74. I asylsaker gjennomføres som hovedregel samtaler med medfølgende barn over 7 år. Alle enslige mindreårige gis i praksis tilbud om asylintervju, fysisk eller via skjerm. I familieinnvandringssaker gis barn som hovedregel tilbud om samtaler fra fylte 7 år. Barn som berøres av utvisningssaker omfattes også av utlendingsforskriften § 17-3, men gis svært sjeldent tilbud om samtale med UDI. Praksis i disse sakene er å høre barnet via foreldre, advokat, representant eller andre som uttaler seg på vegne av barnet. Som hovedregel skjer dette skriftlig. Dersom barnet ønsker en muntlig og direkte samtale gjennomføres denne av lokalt politidistrikt.

b)

75. Alle elever i skolen har rett til å bli hørt. Dette er lovpålagt i opplæringsloven. Alle grunnskoler skal ha elevråd for elever på 5.–7. trinn og ungdomstrinnet, og alle videregående skoler skal ha et elevråd. Elevrådet skal fremme fellesinteressene til elevene på skolen, og arbeide for å skape godt lærings- og skolemiljø.

76. Elevorganisasjonen er en landsomfattende, partipolitisk uavhengig interesseorganisasjon for elever og læringer i videregående opplæring og i ungdomsskolen i Norge.

77. Barn er representert i det nasjonale brukerrådet for den sosiale boligpolitikken. Brukerrådet skal bidra til å gi myndighetene bedre kunnskap om hvordan politikken påvirker brukerne.

c)

78. Det følger av kommuneloven § 5-12 at alle kommuner og fylkeskommuner skal ha et ungdomsråd eller annet medvirkningsorgan for ungdom. Bestemmelsen trådte i kraft høsten 2019. Medlemmene i ungdomsrådet skal på valgtidspunktet ikke ha fylt 19 år. Rådene er rådgivende organer for kommunen eller fylkeskommunen og har rett til å uttale seg i alle saker som gjelder ungdom. Det er utarbeidet en veileder for ungdomsrådene.

79. Det finnes flere arenaer der barn og unge kan fremme sine synspunkter og forslag i saker som angår dem. Det arrangeres årlig et dialogforum mellom de fylkeskommunale ungdomsrådene, berørte departementer og barne- og familieministeren arrangeres årlig. Det gjennomføres faste halvårlige kontaktmøter mellom departementet og de tre paraplyorganisasjonene for barne- og ungdomsfrivilligheten. Det arrangeres årlig en kontaktkonferanse mellom barne- og familieministeren og de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene. Barn og unge inviteres også til å gi innspill til politikkutviklingen.

d)

80. Rammeplan for barnehagen har et eget kapittel om barns medvirkning. Barnehagen skal ivareta barnas rett til medvirkning ved å legge til rette for og oppmuntre til at barna kan få gitt uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet. De skal tilrettelegge for medvirkning som er tilpasset barnas alder, erfaringer, individuelle forutsetninger og behov. De yngste barna og barn som kommuniserer på andre måter enn gjennom tale, har også rett til å gi uttrykk for sine synspunkter på egne vilkår.

81. I overordnet del av læreplanen om verdier og prinsipper for grunnopplæringen heter det at et demokratisk samfunn hviler på at hele befolkningen har like rettigheter og muligheter til å delta i beslutningsprosesser. Urfolksperspektivet er en del av elevenes demokratiopplæring.

82. Skolen skal være et sted der barn og unge opplever demokrati i praksis. Elevene skal erfare at de blir lyttet til i skolehverdagen, at de har reell innflytelse, og at de kan påvirke det som angår dem. Dialogen mellom lærer og elev, og mellom skole og hjem, må være basert på gjensidig respekt. Når elevenes stemme blir hørt i skolen, opplever de hvordan de selv kan ta egne bevisste valg.

83. I 2022 ble IMDis (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet) ungdomspanel etablert. Målet for etableringen av panelet er å legge til rette for ungdommers medvirkning i

beslutningsprosesser og deltakelse som reelle aktører i utviklingen av integreringspolitikken.

e)

84. Barnekonvensjonen er tema på introduksjonsprogram for nye dommere, og for spesifikke seminarer for dommere og advokater. Domstoladministrasjonen har utformet nasjonale veiledere om behandling av foreldretvister og barnevernssaker i domstolene. Nasjonale retningslinjer for politiets møter med barn trådte i kraft 1. januar 2023 og gjelder alle ansatte i politiet. Retningslinjene introduserer prinsipper for møter som involverer barn.
85. Straffeprosessloven inneholder egne regler for gjennomføring av tilrettelagte avhør av barn med status fornærmet og/eller vitne. Barnet avhøres etter en egen utviklet metode for avhør av barn og følges opp i Statens barnehus etter barnefaglige prinsipper. Straffeprosessloven inneholder også egne bestemmelser som skal sikre at barn med status som mistenkt eller siktet, ivaretas, f.eks. gjennom retten til forsvarer og involvering fra barnevernet. Riksadvokaten utga i 2023 Retningslinjer for politiavhør av barn og særlig sårbare personer som mistenkt i straffesak. Fra 2024 vil også mindreårige mistenkte under 16 år i saker om seksuelle overgrep avhøres i Statens barnehus. Se også punkt 17d)

C. Sivile rettigheter og friheter

Statsborgerskap

Spørsmål 14

86. Arbeids- og inkluderingsdepartementet skal gjennomgå statsborgerregelverket og vil i vurdere anbefalingen om å ta inn en definisjon av statsløshet i statsborgerlovgivningen. I 2016 ble det gitt en instruks til Utlendingsdirektoratet om tolkningen av statsborgerloven § 16, for å sikre at saker som gjelder statsløse barn, født i Norge, behandles i samsvar med våre internasjonale forpliktelser.

Rett til privatliv og tilgang til egnet informasjon

Spørsmål 15

a)

87. Personvernkommissjonen (NOU 2022: 11) har utredet den samlede situasjonen for personvernet i Norge og vurderte hvordan barn og unges personvern ivaretas, særlig i skolen og barnehagen og i digitale tjenester der barn opptrer som forbrukere. Personvernkommissjonen uttrykker sterk bekymring for barns personvern i skolen, herunder for reklamepresset i tjenestene skolen bruker i undervisning og kommersiell utnyttelse av elevers personopplysninger.

88. Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet arbeider nå med oppfølging av rapporten, i samarbeid med Barne- og familiedepartementet og Kunnskapsdepartementet. Arbeidet sees i sammenheng med oppfølgingen av anbefalinger fra ekspertgruppen for digital læringsanalyse (NOU 2023:19).
89. I 2014 fikk grunnloven en ny bestemmelse, § 102 om privatlivets fred. Denne bestemmelsen verner både barn og voksne, og sier som følger: «Enhver har rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon.» Retten til privatliv gjelder også barn. Etter Grunnloven § 104 har barn også «rett til vern om sin personlige integritet», som inkluderer en rett til respekt for deres personvern.
- b)
90. Markedsføringsloven har et eget kapittel om beskyttelse av barn. Det slås fast at det skal vises særlig aktsomhet overfor barns påvirkelighet, manglende erfaring og naturlige godtroenhet. Det skal videre tas hensyn til alder, utvikling og andre forhold som gjør barn spesielt sårbare. Bestemmelsene er teknologinøytrale og skal også beskytte barn mot skadelig markedsføring i digitale kanaler. Forbrukertilsynet fører tilsyn med loven. Regjeringen har igangsatt en gjennomgang av barns forbrukervern i digitale medier, og vurderer også en aldersgrense for sosiale medier.
- c)
91. I Strategi for digital kompetanse og infrastruktur i barnehage og skole 2023-2030 er det flere tiltak for å utvikle lærerkompetanse og styrke god digital praksis i barnehage og skole. Digital kompetanse er også tema i stortingsmeldingen om trygg digital oppvekst. Utdanningsdirektoratet har flere kompetansepakker for å fremme profesjonsfaglig digital kompetanse for lærere og skal også lansere et forskningsprogram for og om digitalisering og digital kompetanse.
92. Direktoratet har publisert en veileder med en klar anbefaling om regulering av bruk av private mobiltelefoner og smartklokker i skolen. Direktoratet har tidligere publisert en veileder om hvordan skolene kan beskytte barn mot skadelig innhold, og arbeider sammen med KS om en oppdatert veileder som vil behandle tilgangstyring på elevenes digitale enheter bredt.

D. Vold mot barn

Tortur og annen grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff

Spørsmål 16

- a)
93. Politidirektoratet fastsatte ny instruks for bruk av politiarrest i november 2018. Instruksen fastsetter at mindreårige ikke skal settes på celle eller annet låst rom med mindre det er tvingende nødvendig. Alternative tiltak skal vurderes og eventuelt

forsøkes, og vurderingen og konklusjonen skal føres i arrestjournalen. Dersom den mindreårige plasseres på celle, skal oppholdet der være for et kortest mulig tidsrom. Det skal til enhver tid tas særlig hensyn til mindreårige arrestanter slik at belastningen ved oppholdet i arresten blir minst mulig. Det skal framgå av arrestjournalen hvilken tilrettelegging som er gjennomført fordi arrestanten er mindreårig.

94. Mindreårige skal til enhver tid under oppholdet i politiarresten ha mulighet til å ha samvær med arrestpersonell eller personell fra helse- og omsorgstjenesten eller barnevernet som befinner seg i lokalene. Mindreårige skal ikke omgås eller luftes sammen med voksne arrestanter. Mindreårige som er pågrepet skal overføres til fengsel snarest mulig og senest 24 timer etter pågripelsen. Oppholdet i politiarrest kan bare i ekstraordinære tilfeller overstige 24 timer. Dersom oppholdet i politiarrest overstiger 24 timer skal begrunnelsen, herunder hvilke alternative tiltak som er forsøkt eller vurdert, og hvem som har besluttet dette, føres i arrestjournalen.
95. Barnevernsloven regulerer flere inngripende tiltak overfor barn og familier. Barn på institusjon utgjør en særskilt sårbar gruppe som er avhengig av voksnes omsorg. Det er derfor ekstra strenge krav til at lovheimmelen om bruk av tvang og andre inngrep må være forståelig og forutsigbar. Flere regler om rettigheter og bruk av tvang er nå lovfestet i den nye barnevernsloven. Videre er forbudet mot både fysisk og psykisk tvang og makt lovfestet. Det har blitt foretatt en fullstendig gjennomgang av reglene for rettigheter og bruk av tvang på institusjon. Dette vil bli fulgt opp i lovproposisjon som legges fram for Stortinget våren 2025.
96. Barn har det samme rettslige vernet mot mishandling og uforholdsmessig bruk av tvang som voksne. Mekaniske tvangsmidler som hindrer pasientens bevegelsesfrihet eller kortvarig anbringelse bak låst eller stengt dør uten personale til stede kan ikke brukes overfor pasienter under 16 år. I Helsedirektoratets rundskriv til psykisk helsevernloven og psykisk helsevernforskriften understrekes det at tvang skal begrenses til det som er strengt nødvendig og at det skal gjøres individuelle vurderinger av behovet for tvangsbruk.
- b)
97. Det framgår av barnevernsloven at avgjørelser om bruk av tvang eller inngrep i barnets personlige integritet etter nærmere angitte bestemmelser i loven er et enkeltvedtak, som kan påklages. Vedtakene skal videre protokollføres og forelegges statsforvalteren som tilsynsmyndighet.
98. Barn som er utsatt for en alvorlig straffbar handling, eller barnets etterlatte, kan ha rett på voldserstatning fra staten, jf. voldserstatningsloven § 1.
99. Ny voldserstatningslov trådte i kraft 1. januar 2023. I henhold til loven skal erstatningskravet som hovedregel behandles av domstolene under straffesaken. Som regel vil barnet ha krav på bistandsadvokat under straffesaken. I så fall er det bistandsadvokatens ansvar å fremme erstatningskravet for domstolen. Når dommen er endelig utbetaler staten erstatningen tilnærmet automatisk, og krever samtidig

regress fra skadevolderen. Dette gir en langt mer rettssikker og effektiv behandling av erstatningskravet.

100. Behandles ikke erstatningskravet av domstolene under straffesaken, for eksempel fordi saken ble henlagt, kan barnets verge søke om voldserstatning. Barnet skal imidlertid høres og dets mening tillegges vekt i samsvar med dets alder og modenhet. Utgifter til advokat kan dekkes dersom sakens omfang eller kompleksitet tilsier det. 1. januar 2024 trådte forskrift til voldserstatningsloven i kraft, som bl.a. gir barn som har opplevd vold mot en nærstående rett til erstatning også når skadevolderen ikke er ansvarlig etter alminnelige erstatningsregler. Alle barn har rett til medbestemmelse på de områdene der en verge har beslutningskompetanse. Det er gjort endringer i vergemålsloven blant annet for å styrke barnets stilling. Den lovbestemte aldersgrensen for når det inntreer en plikt til å høre barnet i spørsmål som hører under vergeansvaret, er senket fra barnet er tolv til syv år gammel. Også i spørsmål om en forelder skal fratras vergemålet påligger det en plikt til å høre barn som er over syv år. Se også omtale under 8 b) og 23 f)

c)

101. Politiets generelle adgang til å utøve makt er regulert i politiloven § 6 og politiinstruksen § 3-2. Politiet kan bruke makt overfor barn på samme måte som overfor voksne. En nasjonal retningslinje for politiets møter med barn tydeliggjør at det likevel gjelder et kvalifisert forholdsmessighetskrav ved bruk av makt mot barn. Det skal mer til for at maktutøvelsen overfor barn skal bli vurdert som forholdsmessig. Et skjerpet krav til forholdsmessighetsvurdering har også betydning for hvilke typer maktmidler politiet kan bruke overfor barn, og i hvilke situasjoner.

102. Regjeringen la i januar 2024 fram for Stortinget et forslag om å innta i politiloven prinsippet om at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn når politiets tjenestehandling berører eller skjer overfor eller i nærvær av barn. Makt skal som hovedregel bare benyttes overfor barn når det er strengt nødvendig, alle andre virkemidler er forsøkt, men også har vist seg utilstrekkelige og formålet med maktbruken er å forhindre umiddelbar skade på barnet eller andre. Adgangen til maktbruk vil særlig bero på behovet for makt, barnets alder, helsesituasjon og barnets sårbarhet for øvrig.

103. Politiet har utarbeidet en handlingsplan for å fremme mangfold dialog og tillit, herunder i møte med ungdom fra minoritetsmiljøer. Politiet skal utrede og prøve ut ulike tiltak for å forebygge at personkontroller oppleves som urettmessige eller diskriminerende.

Vold, herunder seksuell utnyttelse og overgrep

Spørsmål 17

a)

104. I 2023 ble det innført en ny bestemmelse i tvisteloven som gjelder i barnevernssaker ved skjult adresse. Bestemmelsen gir retten adgang til å beslutte at et vitnes navn og andre personalia ikke skal oppgis i åpen rett, dersom dette kan avsløre den skjulte adressen. Bestemmelsen er gitt tilsvarende anvendelse i saker for Barneverns- og helsenemnda.

105. Det ble gjort endringer i straffeprosessloven i 2023 som innebærer at påtalemyndigheten får adgang til å ilegge elektronisk kontroll (såkalt omvendt voldsalarm) ved mistanke om brudd på besøksforbud eller kontaktforbud. I særlige tilfeller skal elektronisk kontroll av besøksforbud også kunne ilegges uten et forutgående brudd. Det er framhevet i lovforarbeidene at saker som aktualiserer reglene om besøksforbud eller kontaktforbud, ofte berører barn enten direkte eller indirekte. Se også omtale under 16 b)

b)

106. Nasjonale handlingsplaner og strategier har vært viktige virkemidler for å styrke og samordne innsatsen mot vold og seksuelle overgrep mot barn på tvers av sektorer. Flere planer/strategier som særlig adresserer vold mot barn, har blitt lagt fram de 10 siste årene. Stortinget vedtok i mai 2024 Opptappingsplan om vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner (2024 – 2028). Ni departementer har samarbeidet om planen som også retter seg mot sosial kontroll, æresrelatert vold og internettrelaterte overgrep mot barn.

107. Regjeringen vil styrke innsatsen for å bekjempe vold mot de minste barna og internettrelaterte overgrep mot barn. Holdningsskapende arbeid rettet mot hele befolkningen, foreldrestøtte og kompetanseheving i tjenestene skal prioriteres. Videre vil regjeringen ha en særlig innsats rettet mot barn og unge som utøver eller står i fare for å utøve problematisk eller skadelig seksuell atferd.

108. I 2021 kom den nasjonale strategien for samordnet innsats mot internettrelaterte overgrep mot barn. Det er igangsatt tiltak for å sikre mer kunnskap og kompetanse, inkludert blant barn og unge og deres foresatte. Det er utviklet et sterkere samarbeid med privat sektor om bekjempelse av denne typen seksuelle overgrep. Straffelovforfølgning av internettrelaterte overgrep prioriteres høyt av politi og påtalemyndighet.

c)

109. Avvergeplikten innebærer en plikt til å søke å avverge enkelte alvorlige straffbare handlinger eller følgene av dem, jf. straffeloven § 196. Plikten er personlig og gjelder alle borgere og ivaretas ved å melde fra til barnevernstjenesten, politiet eller andre aktuelle etater eller tjenester, eller på annen måte søke å forhindre handlingen eller dens følger. Grunnvilkåret er at man holder det som «sikkert eller mest sannsynlig» at lovbruddet er eller vil bli begått. Eksempler på lovbrudd som man har plikt til å søke å avverge er grov kroppsskade, drap, voldtekt, voldtekt av barn under 14 år og mishandling i nære relasjoner. Avvergeplikten går foran alle former for taushetsplikt.

110. Alle offentlige tjenester, helsepersonell, ansatte som omfattes av privatskolelova, og enkelte andre grupper, har meldeplikt til barnevernstjenesten etter barnevernsloven § 13-2. Meldeplikten omfatter blant annet tilfeller der det er grunn til å tro at et barn er utsatt for alvorlig omsorgssvikt eller når et barn viser alvorlige atferdsvansker. Plikten innebærer, som avvergeplikten etter straffeloven § 196, et personlig ansvar for å melde fra, og den går foran taushetsplikt.
111. I februar 2023 utga Justis- og beredskapsdepartementet en ny veileder om taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt i forvaltningen. Veilederen omhandler også avvergeplikten.
112. Politiets arbeid for å forebygge og bekjempe vold og overgrep er betraktelig styrket de senere årene, både når det gjelder kompetanse og kapasitet. Statens barnehus er styrket gjennom flere år og det er etablert støttesentre for kriminalitetsutsatte i alle politidistrikt. Det er utarbeidet felles nasjonale retningslinjer for samhandling mellom barnevern og politi. Domstolsadministrasjonen har de senere årene arbeidet systematisk med kompetansetiltak i barnesaker.
113. Regjeringen vil legge til rette for økt oppklaringsprosent i saker om vold og overgrep, og arbeider for å styrke kvaliteten i straffesaksbehandlingen gjennom å styrke påtalemyndigheten og bedre etterforskningen. I 2024 vil det settes i gang forskning for å belyse årsakene til fallende oppklaringsprosent i de prioriterte kriminalitetsområdene, herunder alvorlig vold og overgrep.
114. Alle politidistriktene har etablert nettpatroljer som tar imot informasjon eller tips om kriminalitet på internett. Politiet har også innført «sikker chat» for barn som er i en situasjon på internett der de kan ha behov for å komme i kontakt med politiet. Regjeringen utreder videre innføring av en plikt for norske tjenesteleverandører til å melde fra dersom de oppdager at deres tjenester brukes til straffbar oppbevaring eller distribusjon av overgrepsmateriale.
- d)
115. Statens barnehus står sentralt i arbeidet for å sikre at barns rettsikkerhet ivaretas og at hjelpen til barn som er vitne til eller utsatt for vold og seksuelle overgrep, og der saken er anmeldt til politiet, er godt koordinert. I helsetjenesten vil barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP) være en viktig samarbeidspart. BUP utreder og behandler traumer knyttet til vold og overgrep. I særlig alvorlige tilfeller henvises barnet videre til spesialpsykiatrisk avdeling i sykehus.
116. Regjeringen vil følge opp evalueringen av Statens barnehus blant annet gjennom å arbeide for å styrke tilbudet om medisinske undersøkelser ved barnehusene. Felles retningslinjer for Statens barnehus er under revidering, og regjeringen vil også utrede spørsmålet om innføring av en egen barnehuslov. Regjeringen vil dessuten vurdere enkelte justeringer i regelverket om tilrettelagte avhør. I 2024 etableres det et barnehusstilbud i Finnmark politidistrikt med tre lokasjoner. Lokasjonen i Karasjok vil være ansvarlig for å gi et tilbud særlig rettet mot samiske barn. Regjeringen vil også

utrede om det er behov for etablering av ytterligere barnehusstilbud der lang reisevei fortsatt er en utfordring. Regjeringen vil i 2024 utvide målgruppen til Statens barnehus til også å gjelde mindreårige mistenkte under 16 år, i saker om seksuallovbrudd.

117. Statlige myndigheter gir tilskudd til drift av Stine Sofie senter som er et nasjonalt senter for voldsutsatte barn, deres trygge omsorgspersoner og søsken. Senteret tilbyr et gratis seks dagers opphold for familien, hvor de kan oppleve glede og livsmestring.

e)

118. Barnevernsloven gjelder for alle barn i Norge, uavhengig av status og statsborgerskap. Enslige mindreårige asylsøkere under 15 år får et bo- og omsorgstilbud under statlig regional barnevernsmyndighet jf. bvl § 11-1. Omsorgssenteret skal gi barnet god omsorg og trygghet, og bidra til at det får den oppfølgingen og behandlingen det har behov for. Kartlegging av barna på omsorgssenteret er en lovpålagt oppgave.

119. Utlendingsdirektoratet (UDI) har omsorgsansvaret for enslige mindreårige asylsøkere mellom 15 og 18 år som bor i asylmottak. Omsorgen som gis skal være forsvarlig og tilpasset den enkeltes behov. Mottakene skal gi traumebevisst og relasjonsbasert omsorg. UDI stiller krav og gir opplæring og veiledning til mottakene. UDI har videre utviklet egne tiltakskort som veileder asylmottakene for seksuelle- og kjønnsminoriteter, samt hva som skal gjøres om en beboer opplyser å være utsatt for seksuelle overgrep, vold eller trakassering, barneekteskap, menneskehandel eller vold i nære relasjoner.

120. I 2022 ble det etablert en uavhengig statlig tilsynsordning for enslige mindreårige som oppholder seg i asylmottak. Tilsynet skal påse at enslige mindreårige som bor i asylmottak får et forsvarlig bo- og omsorgstilbud. Alle enslige mindreårige får oppnevnt en representant som skal ivareta dem gjennom selve asylprosessen.

121. Barn som har kommet til Norge etter innvilgelse av familieinnvandring og det er grunn til å anta at foreldre eller barn har blitt mishandlet i samlivsforholdet eller av andre medlemmer av samme husstand (eller av svigerfamilie) skal gis oppholdstillatelse på selvstendig grunnlag dersom samlivet er opphørt.

122. Regjeringen vil vurdere etableringen av en ordning hvor kommunene varsles av utlendingsmyndighetene om familieinnvandrere som skal bosette seg i kommunen, slik at kommunene har mulighet til å aktivt oppsøke om det er risiko for omsorgssvikt eller mishandling i hjemmet.

f)

123. Politihøgskolen har en sentral rolle i opplæringen av politiet gjennom grunn- og etter og videreutdanning, herunder om vold og overgrep mot barn. «Mishandling i nære relasjoner» og «Etterforskning av alvorlig vold mot barn» er to av studiene som tilbys gjennom etter- og videreutdanningen.

124. Politihøgskolen inngår i et tverrprofesjonelt samarbeid med Universitet i Sør-Øst Norge; SAMOT (Samhandling mot vold og overgrep mot barn og unge).
125. Gjennom opptrappingsplanen mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner vil regjeringen øke kompetansen om vold og overgrep hos operativt personell i politiet, øke politiets kompetanse om negativ sosial kontroll og æresrelatert vold og styrke kompetanse i justissektoren om internettrelaterte overgrep.
126. Kunnskap om vold og overgrep inngår i rammeplan for barnehagen, opplæringsloven, læreplaner for skolen, rammeplan for SFO og i planverket for lærerutdanningene og i alle helse- og sosialfagutdanningene.
127. Det er utviklet en læringsressurs for barnehager og skoler om mobbing, vold, overgrep og barns rettigheter, jf. jegvet.no. I tillegg er det utviklet en kunnskaps- og øvingsportal om hvordan gjennomføre vanskelige samtaler med barn og unge man er bekymret for, jf. Snakkemedbarn.no. Målgruppen er alle ansatte i tjenester som møter barn og ungdom.

g)

128. Psykisk helsevern for barn og unge (BUP) har et ansvar for å tilby behandling til barn og unge som viser skadelig seksuell atferd. Det anbefales en individuelt tilpasset behandling. Innenfor gruppen barn og unge som krenker andre har mange selv opplevd alvorlige livshendelser som omsorgssvikt og seksuelle overgrep. Andre kan ha kognitive vansker som bidrar til en seksualisert atferd. Det finnes flere egnede verktøy for utredning og behandling av disse atferdsproblemene. Det finnes også egne enheter i spesialisthelsetjenesten med særlig kompetanse på skadelig seksuell atferd.

Skadelig praksis

Spørsmål 18

a)

129. Regjeringen finansierer flere holdningskampanjer for å forebygge negativ sosial kontroll, æresrelatert vold, tvangsekteskap (inkludert barneekteskap) og kjønnslemlestelse. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) utviklet i 2022 nye informasjonstiltak målrettet mot foreldre og barn i alderen 12-18 år. IMDi støtter også en rekke kampanjer og informasjonstiltak om disse spørsmålene gjennom prosjektmidler til sivilsamfunnsorganisasjoner.

b)

130. Tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er omfattet av straffeloven. Et regjeringsoppnevnt lovutvalg foretar for tiden en vurdering av juridiske spørsmål i saker om negativ sosial kontroll, æresbasert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og psykisk vold. Lovutvalget skal levere sin utredning i 2024.

131. Norge har også flere særskilte hjelpetjenester med spisskompetanse om negativ sosial kontroll, æresrelatert vold, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Blant annet det nasjonale, tverretatlige Kompetanseteamet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. Det er også mangfoldsrådgivere på utvalgte ungdoms- og videregående skoler i alle landets fylker og fire spesialutsendinger for integreringsaker ved utenriksstasjonene i Ankara, Amman, Islamabad og Nairobi.

c)

132. Behandling igangsettes kun når det er medisinsk nødvendig. Dette dreier seg om svært få barn, og disse blir fulgt opp fra de blir født. Barna skal raskt henvises til spesialisthelsetjenesten for utredning og behandling. For noen pasienter kan kirurgiske inngrep være nødvendig, disse gjøres i samråd med foreldre. Behandlingspraksis i Norge er på linje med Europa for øvrig, og følger internasjonale standarder på området.

A. Familiemiljø og alternativ omsorg

Familiemiljø

Spørsmål 19

a)

133. Ny barnevernslov legger økt vekt på forebygging og tidlig innsats. Kommunens ansvar for å forebygge at barn og unge utsettes for omsorgssvikt er tydeliggjort, og kommunestyret har fått ansvar for å samordne og lage en plan for dette arbeidet. Barnevernsreformen ga også kommunene økt faglig og økonomisk ansvar for barnevernet.

134. Familievern tjenesten er en gratis lavterskeltjenestene som har familierelasjoner som sin spesialoppgave. Familievernet kan veilede og hjelpe familiene med å håndtere utfordringer og å finne løsninger. Tjenesten har et forebyggende perspektiv. Barne- og familiedepartementet gjennomgår lov om familievernkontor.

135. Kommunene kan søke tilskudd til foreldrestøttende tiltak. Tilskuddsordningen er styrket med NOK 10 millioner i 2024, og er nå på om lag NOK 51 millioner.

b)

136. Barneloven gir barn rett til samvær med begge foreldre, selv om foreldrene ikke bor sammen. Det er likevel et problem at en del barn og foreldre hindres samvær.

137. Barne- og familiedepartementet arbeider nå med en ny barnelov, og ser på mulige endringer i regelverket for å motvirke samværshindring. Det ses særlig på barnebidragsreglene, med sikte på at det ikke skal være økonomiske insentiver for samværshindring.

c)

138. Barnevernet er først og fremst en hjelpeinstans og skal følge minste inngreps prinsipp. Det innebærer at hjelpetiltak i hjemmet tilbys i de fleste tilfeller der barn og familier har behov for bistand. Kun i alvorlige tilfeller av omsorgssvikt, vold eller overgrep, vil det være aktuelt med en omsorgsplassering utenfor hjemmet. Det er Barneverns- og helsenemnda som fatter slike vedtak.
139. Antall barn med vedtak om omsorgsovertakelser etter barnevernsloven har gått ned siden 2013. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet har iverksatt et forskningsprosjekt om nedgangen i omsorgsovertakelser fra 2013 til 2022..
140. Et familieråd er et møte mellom familiens nettverk og offentlige instanser. Metoden tar utgangspunkt i ressursene som finnes i familien og nettverket til barnet. Målet er å komme fram til en plan som skal bedre barnets og familiens situasjon. Familieråd benyttes mest i barnevernet, men i senere år er familieråd et tilbud også i andre tjenester.

Barn fratatt sitt familiemiljø, og adopsjon

Spørsmål 20

a)

141. Prinsippet om barnets beste vil være et grunnleggende hensyn ved omsorgsovertakelser, samvær, familiegjenforening og adopsjon etter barnevernsloven. Den nye loven stiller krav til begrunnelser for vedtak, og det skal framgå av både barnevernstjenestens og Barne- og helsenemndas vedtak hvordan barnets beste og hensynet til familieband er vurdert.

b)

142. Barnevernets tiltak skal ikke være mer inngripende enn nødvendig. Prinsippet er tydeliggjort i ny lov og er førende for anvendelsen av alle bestemmelser i loven. Det er strenge vilkår som må være oppfylt for at barnevernet må overta omsorgen for et barn. Vilkårene er lovfestet. Loven angir også at Barneverns- og helsenemnda bare kan fatte vedtak om omsorgsovertakelse dersom mindre inngripende tiltak ikke kan skape tilfredsstillende forhold for barnet og det er nødvendig ut fra barnets situasjon. I tillegg må omsorgsovertakelsen være til barnets beste.
143. Barnevernstjenesten har en lovfestet plikt til å følge opp barnet og foreldrene etter en omsorgsovertakelse og jevnlig vurdere om det er behov for å iverksette eller endre tiltak etter loven. Videre er omsorgsovertakelser i utgangspunktet midlertidige og etter loven skal barnevernstjenesten legge til rette for at barnet kan tilbakeføres til foreldrene dersom hensynet til barnet ikke taler mot det.
144. Barn og unge med etnisk minoritetsbakgrunn møter de samme utfordringene som barn og unge generelt, men de er i tillegg ofte utsatt for noen særlige belastninger. Kulturelle, religiøse, språklige og øvrige minoritetsrelaterte faktorer, levekårsfaktorer

og flyktningespesifikke faktorer spiller alle en rolle for utfordringer som kan resultere i en omsorgsplassering. Det er imidlertid ikke belegg for å hevde at barnets opprinnelse i seg selv betinger en omsorgsovertagelse. Grunnlaget for barnevernets inngripen er basert på hensynet til barnets beste og å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling får nødvendig hjelp. I praksis innebærer det å forebygge vold, overgrep og/eller omsorgssvikt i familien.

145. Tvangsplassering av ungdom i institusjon på grunnlag av ungdommens egen atferd eller handlinger er svært inngripende. For å gjøre regelverket oversiktlig og enkelt å anvende er reglene om slik plassering samlet i et eget kapittel i loven. Barneverns- og helsenemnda må vedta plasseringen, og lovens vilkår om blant annet barnets beste og rett til medvirkning kommer til anvendelse.
146. Barnevernsinstitusjonsutvalget leverte sin utredning i 2023. Utredningen gir en grundig gjennomgang av utfordringene i institusjonsbarnevernet og presenterer et helhetlig forslag til endringer som skal sikre at barn på barnevernsinstitusjon får god omsorg og utviklingsstøtte, og nødvendig helsehjelp. Forslagene følges i hovedsak opp gjennom kvalitetsmeldingen som legges fram for Stortinget våren 2025.
147. På lik linje med andre barnevernsinstitusjoner må alle private og kommunale omsorgssentre for enslige mindreårige asylsøkere godkjennes av regionalt nivå i Barne- ungdoms- og familieetaten (Bufetat) eller Oslo kommune. Bufetat gjennomfører årlige kontroller av private og kommunale omsorgssentre gjennom løpende internkontroll. Statsforvalteren fører tilsyn med at omsorgssentrene drives i samsvar med gjeldende regelverk og at barna får forsvarlig omsorg, behandling og oppfølging i sentrene.
148. En grunnleggende menneskerett er barn og foreldres rett til respekt for sitt familieliv. Det er et klart utgangspunkt at det er best for barn å vokse opp i sin egen familie. Omsorgsovertakelser er i utgangspunktet derfor midlertidige og det er en målsetting om å gjenforene barn og familie der hensynet til barnets beste tilsier dette. Oppfølging av barn og foreldre etter omsorgsovertakelsen og omfang og kvalitet på samvær mellom barn og foreldre er viktige forutsetninger for at barn og foreldre kan gjenforenes der vilkårene for dette er oppfylt. Ny barnevernslov presiserer reglene om samvær, og disse ses i sammenheng med de innledende bestemmelsen om barnets beste, retten til medvirkning. Loven sier uttrykkelig at Barneverns- og helsenemnda skal fastsette samværet etter en konkret vurdering.
149. Regjeringen legger våren 2024 fram en stortingsmelding om fosterhjem. I meldingen skal det presenteres en rekke tiltak som skal bidra til bedre stabilitet og rekruttering av fosterhjem. Å legge til rette for flere plasseringer i barnets familie, nettverk og nærmiljø er en særlig satsing. Det statlige barnevernet har en lovbestemt plikt til å tilby et fosterhjem til barn når kommunen ber om det. Utfordringer med å rekruttere og beholde fosterhjem kan medføre brudd på bistandsplikten.

150. Revidert fosterhjemsforskrift trådte i kraft 1. januar 2024. Her er det presisert at kommunene skal tilstrebe å velge fosterhjem i barnets nærmiljø, så fremt hensynet til barnet ikke taler mot dette.

151. I 2023 la regjeringen fram en tiltaksplan for fosterhjemsrekruttering. Planen skal bidra til å rekruttere fosterhjem til barna som venter nå, hovedsakelig ved å støtte opp om fosterforeldre, og tilrettelegge for bedre kapasitetsutnyttelse innenfor eksisterende ressurser, prioriteringer og arbeidsformer. Mange kommuner har viktige samarbeidsprosjekter på gang på fosterhjemsområdet gjennom tilskuddsordningen for kommunale læringsnettverk. Barne-, ungdoms og familiedirektoratet jobber for å få flere til å melde seg på kurs for å bli fosterforeldre. Direktoratet har i 2024 utarbeidet faglige retningslinjer for hvordan barneverntjenestene og Bufetat skal forebygge flyttinger som ikke er til barns beste.

c)

152. I juni 2023 nedsatte regjeringen et granskningsutvalg for utenlandsadopsjoner som skal utrede om norske myndigheter har hatt god nok kontroll med utenlandsadopsjoner, og avdekke om det har forekommet ulovlige eller uetiske forhold ved utenlandsadopsjoner til Norge. Utvalget skal vurdere om systemet har vært forsvarlig. Utvalget skal granske adopsjoner på systemnivå, og se på et utvalg av enkeltsaker. Utvalget skal også vurdere framoverrettede tiltak på adopsjonsfeltet, og komme med anbefalinger om adopsjonssystemet i fremtiden. Utvalget skal levere sin rapport innen 2 år fra oppstart, og skal også levere en eller flere delrapporter om forholdene i enkeltland eller om andre egnede temaer.

153. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) er adopsjonsmyndighet og norsk sentralmyndighet etter Haagkonvensjonen 1993 om vern av barn og samarbeid ved internasjonale adopsjoner.

154. Bufdir har i 2023 etablert en rekke etteradopsjonstilbud til adopterte og familiene deres. Dette inkluderer bistand til søk etter biologisk opphav, bistand ved spørsmål om ulovligheter i egen sak. Det er også etablert en kompetansetjeneste for adopterte og familiene deres som gir individuell veiledning til adopterte og familiene deres om tjenestetilbudet etter adopsjon og informasjon/fagstøtte om adopsjonsspesifikke problemstillinger til bruk for aktuelle tjenester. Fra 2024 tilbys det videre nye kurs for adoptivforeldre basert på traumebevisst omsorg som metode, hvor rasisme og utenforskap er blant temaene som skal inkluderes. Målet er å gi god foreldrestøtte og veiledning om tjenestetilbudet, samt gi mulighet for å danne nettverk.

d)

155. Barn på flukt fra Ukraina som søker beskyttelse i Norge, kan få midlertidig kollektiv beskyttelse. Kollektiv beskyttelse innebærer at norske utlendingsmyndigheter ikke vurderer beskyttelsesbehovet individuelt, men gir fordrevne fra Ukraina og deres familiemedlemmer kollektiv beskyttelse. Tillatelsen er begrenset og gis for ett år av gangen, for inntil tre år. Ukrainere som får kollektiv beskyttelse får ikke flyktningstatus og reisebevis for flyktninger.

156. For at kommunene bedre skal kunne svare på dagens flyktningsituasjon på grunn av krigen i Ukraina, er det gjennomført noen midlertidige lovendringer i barnehageloven og opplæringsloven, som blant annet gjør det enklere å etablere midlertidige barnehager og gir kommunene inntil 3 måneders frist for å senest tilby et fullverdig opplæringstilbud.
157. Alle som får et vedtak som gir dem midlertidig kollektiv beskyttelse, vil få tilbud om bosetting med offentlig hjelp. Alle barn har rett til helsehjelp, utdanning og barnehage (etter bosetting).

Barn av innsatte foreldre

Spørsmål 21

158. Kriminalomsorgen skal legge til rette for at alle innsatte i utgangspunktet skal kunne motta besøk i fengslet, så lenge det er sikkerhetsmessig forsvarlig. Barns rett til samvær med foreldre skal alltid vektlegges under straffegjennomføringen. Fengselet skal legge til rette for at besøk av barn skal foregå på en mest mulig skånsom måte. Barn under femten år kan bare besøke innsatte sammen med voksne, fortrinnsvis egne foresatte eller andre pårørende.

F. Barn med nedsatt funksjonsevne

Spørsmål 22

a)

159. Alle skal kunne leve frie liv uavhengig av funksjonsevne. Regjeringen fører en politikk som verner om rettighetene til og løfter marginaliserte grupper, og som sikrer at den enkelte kan mestre sine livsutfordringer. Regjeringen la i 2022 fram en stortingsmelding om menneskerettigheter for personer med utviklingshemming.
160. Den norske helselovgivningen har de samme overordnede rettighetsbestemmelsene som hovedregel, gjelder uavhengig av alder, kjønn, etnisitet, funksjonsevne, mm.
161. Norske kommuner skal sørge for helse- og omsorgstjenester til sine innbyggere. I fordelingen av midler til kommunene tas det hensyn til at kommune er ulike, og midler fordeles etter kriterier som for eksempel tar hensyn til antall barn i skolepliktig alder, antall eldre, bosettingsmønster og reiseavstander. Se også 5 a)
162. I tillegg er det en ordning som sikrer at kommuner som har brukere som er svært kostnadskrevende, etter søknad får refusjon over toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester for disse brukerne når utgiftene overstiger et gitt nivå. Videre fører Statsforvalteren tilsyn med helse- og omsorgstjenesten og behandler klagesaker på tvers av kommunegrensene.

b)

163. Familier som har eller venter barn med alvorlig sykdom, skade eller nedsatt funksjonsevne, og som vil ha behov for langvarige og sammensatte eller koordinerte helse- og omsorgstjenester og andre velferdstjenester, har rett til barnekoordinator etter pasient- og brukerrettighetsloven. Kommunen har plikt til å oppnevne barnekoordinator etter helse- og omsorgstjenesteloven.

164. Barn som får tjenester i barne- og avlastningsboliger, har ofte komplekse og sammensatte behov for bistand. Mange av disse har utviklingshemninger og nedsatt evne til å kommunisere sine behov. Barna har rett til nødvendige tjenester under avlastningen. Barnets behov og ønsker er også ansett som helt nødvendig å kartlegge, slik at tjenestene utformes i tråd med hva som er viktig for barnet. Oppfølging av tilbudet krever derfor ofte omfattende innsats fra helse- og omsorgstjenesten i kommunene der barna bor.

165. Pårørende til barn med særlige behov skal være trygge på at tilbudet barna deres får i barne- og avlastningsboliger er forsvarlig og tilpasset det enkelte barnets behov. I et landsomfattende tilsyn med slike boliger har Helsetilsynet avdekket flere avvik. Der det avdekkes lovbrudd ber statsforvalteren om at kommunen legger en plan for oppfølging av funnene og setter en frist for når lovbruddet skal være rettet.

c)

166. Regjeringen ønsker, som del av den nye opptrappingsplanen for psykisk helse, å bedre tjenester til barn og unge med sammensatte behov. Innsatsen handler blant annet om å styrke arbeidet for bedre koordinering av tjenestetilbudet, videreføre og fornye helsesatsingen for barn i barnevernet, og øke kompetansen knyttet til gjenkjennelse/oppdagelse av tidlige tegn på nevroutviklingsforstyrrelser og oppfølging av disse.

167. Tiltak for å bidra til bedre tjenester til barn og unge med langvarige og sammensatte behov omfatter blant annet å videreføre, fornye og styrke helsesatsingen i barnevernet. Videre skal barn i barnevernet som har behov for helsehjelp ha like god tilgang til helsehjelp som andre barn. Det er etablert et Nasjonalt forløp for barnevern. Dette skal bidra til at alle barn i barnevernet blir kartlagt og utredet for eventuelle somatiske helseplager, psykiske vansker, rusmiddelproblemer, seksuelle helseplager, tannhelseplager, slik at de kan få nødvendig helsehjelp ved behov. Se også 23 d) og e)

G. Grunnleggende helse og velferd

Helse- og omsorgstjenester, psykisk helse og ungdomshelse

Spørsmål 23

a)

168. Se omtale av rammefinansiering av norske kommuner under 5 a) og 22 a).

b)

169. En av de aller viktigste tjenestene for barn og unge er helsestasjons- og skolehelsetjenesten. Nesten alle barn og unge møter tjenesten gjennom fastsatte kontroller. Tjenesten tilbyr også drop-in timer uten ventetid. Regjeringen har styrket helsestasjons- og skolehelsetjenesten både faglig og økonomisk. Alle barn og unge har rett til å stå på liste hos en fastlege. Regjeringen har gjennomført tiltak for å øke kapasiteten og stabiliteten i fastlegeordningen.

c)

170. Alle flyktninger og asylsøkere har samme rett til helsetjenester som den øvrige befolkningen.

d)

171. Helse- og omsorgstjenesteloven pålegger kommunene å sørge for nødvendige helse- og omsorgstjenester til alle som oppholder seg i kommunen. Kommunens ansvar omfatter alle pasient- og brukergrupper, herunder personer med psykiske helseutfordringer og rusproblemer. Kommunen skal tilby helsefremmende og forbyggende tjenester, utredning, diagnostisering og behandling, og sosial, psykososial og medisinsk habilitering og rehabilitering. Spesialisert behandling for psykiske lidelser skjer i spesialisthelsetjenesten.

172. Mange med psykiske plager og lidelser er i kontakt med fastlege. For barn og unge, gravide og barselfamilier har også helsestasjons- og skolehelsetjenesten denne rollen. I tillegg kommer egne lavterskeltjenester for psykisk helse. En rapport fra Riksrevisjonen i 2021 viste at 75 prosent av kommunene hadde en egen lavterskeltjeneste for psykisk helse som behandler barn og unge.

173. Kommunale tjenester som helsestasjons- og skolehelsetjenesten, pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) og/eller barneverntjenesten behandler også barn og unge. Fra 1. januar 2020 ble det lovfestet at kommuner skal knytte til seg psykolog I 2023 la regjeringen fram stortingsmeldingen Opptappingsplan for psykisk helse. Et av målene i planen er at innbyggere i alle kommuner har tilgang til kunnskapsbaserte lavterskeltilbud innen psykisk helse og rus.

e)

174. I opptappingsplanen for psykisk helse er et av målene at nivået av selvrapporterte psykiske helsesymptomer blant barn og unge reduseres med 25 prosent. Planen inneholder en rekke tiltak for å adressere både årsaker til psykiske helseproblemer blant barn og unge og å gi bedre hjelp til de som trenger psykiske helsetjenester. Norge har også en nasjonal handlingsplan for å forebygge selvmord, inkludert en nullvisjon for selvmord.

175. Målet med regjeringens handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold (2023-2026) er å bedre skeive menneskers livskvalitet, ivareta deres rettigheter og bidra til

større aksept for kjønnsmessig og seksuelt mangfold. Det er etablert en egen tilskuddsordning for å styrke innsatsen for å bedre psykisk helse hos skeive.

176. Utlendingsdirektoratet har egne retningslinjer for identifisering og oppfølging av sårbare både i asylmottak og i beskyttelsesprosessen.

f)

177. Barn anses som helserettslig myndige fra det tidspunktet de fyller 16 år, og har da tilgang til de samme klageordningene som voksne. I det ligger det at vedtak om undersøkelse og behandling uten eget samtykke kan klages inn for statsforvalteren. Øvrige vedtak om bruk av tvang i psykisk helsevern kan påklages til kontrollkommisjonen. Kontrollkommisjonens vedtak i sak om tvungen observasjon, etablering eller opprettholdelse av tvungent psykisk helsevern kan bringes inn for tingretten etter de særskilte reglene i tvisteloven kapittel 36.

178. For barn som har fylt 12 år skal undersøkelse og behandling med opphold i institusjon og samtykke til å være undergitt reglene om tvungent psykisk helsevern, bringes inn for kontrollkommisjonen når barnet ikke selv er enig i tiltaket.

g)

179. Det følges med på ADHD-diagnoser blant barn i Norge blant annet gjennom Norsk pasientregister. Hyperkinetisk forstyrrelse (ADHD) og oppmerksomhetssvikt er den hyppigste problemstillingen for gutter som henvises til Psykisk helsevern barn og unge. Det foreligger faglige retningslinjer for utredning og behandling av ADHD for både barn, unge og voksne

h)

180. Rusmiddelforebygging krever sammenhengende og omforente innsatser og ansvaret er fordelt på flere departementer, underliggende etater og lokale myndigheter. Det er derfor igangsatt er tverrsektorielt arbeid i regi av underliggende direktorater for å sikre bedre sammenheng og koordinering av tverrsektorielle rusforebyggende innsatser rettet mot barn og unge.

181. Ansvaret for behandling av barn og unge med omfattende rusproblemer ligger i dag til spesialisthelsetjenesten. Mange barn og unge som har rus- og psykiske helseutfordringer vil ikke ha behov for spesialisert rusbehandling, men får god hjelp og oppfølging av kommunale tjenester som helsestasjons- og skolehelsetjenesten, fastlegen, egne lavterskeltilbud og oppsøkende tjenester. Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP) har bred erfaring med å samhandle med for eksempel skolehelsetjenesten eller barnevern og kan derfor også representere et godt behandlingstilbud for unge som har utviklet et alvorlig rusmiddelproblem. Barn og unge med samtidige psykiske lidelser og ruslidelser vil uansett henvises til psykisk helsevern barn og unge (PHBU) for behandling. Enkelte barn og unge som er under barnevernets omsorg, får behandling for sine rusproblemer i barnevernsinstitusjon.

Klimaendringers påvirkning på barnets rettigheter

Spørsmål 24

a)

182. Norges forsterkede klimamål under Parisavtalen er å redusere utslippene med minst 55 prosent innen 2030 sammenlignet med 1990-nivå. Norge ønsker å kutte sine klimagassutslipp i samarbeid med EU. Klimaloven stadfester Norges forsterkede klimamål for 2030 og klimamålet for 2050. Loven utgjør rammene for norsk klimapolitikk og skal fremme gjennomføringen av omstillingen til et lavutslippssamfunn, med mål om at utslippene i 2050 reduseres med 90-95 prosent.

183. I oktober 2023 presenterte regjeringen status og videre plan for å nå klimamålene for 2030 for andre gang. Denne planen skal legges fram hvert år i oktober sammen med regjeringens forslag til budsjett til Stortinget. Regjeringen har igangsatt arbeid med ny klimamelding for perioden fram mot 2035.

184. Det følger av petroleumslovens formål at petroleumsressursene skal forvaltes i et langsiktig perspektiv slik at de kommer hele det norske samfunn til gode. Hensynet til fremtidige generasjoner er et vesentlig hensyn i politikken, og petroleumsressursene har blitt og blir forvaltet til beste for samfunnet over flere generasjoner med hva det innebærer av verdiskaping, sysselsetting og utvikling av velferdssamfunnet. Det er en omfattende regulering av utslipp til luft fra sektoren, med kvoteplikt og CO₂-avgift som hovedvirkemidler.

185. Organisasjoner som representerer barn skal høres ved sentrale milepæler for petroleumsvirksomheten; som ved åpning av nye områder og konsekvensutredninger av planlagte utbygginger.

b)

186. Norsk kraftforsyning har den høyeste fornybarandelen og de laveste utslippene i Europa. Rikelig tilgang på fornybar og utslippsfri kraft setter Norge i en unik situasjon sammenlignet med de fleste land i verden. Norge har ambisjon om at det innen 2040 skal tildeles områder for 30 000 MW havvindproduksjon. Hensyn til miljø- og forurensning blir godt ivaretatt gjennom rettslig rammeverk og annet virkemiddelapparat.

c)

187. Regjeringen arbeider for at barn og unge blir involvert i beslutningsprosesser om klima. Klima- og miljødepartementet gjennomførte i 2023 et møte med barn og unge om forsterkingen av Norges klimamål under Parisavtalen. Det har også blitt holdt møter med UNICEF Norge, Redd Barna og Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) om hvordan barn og unge kan bidra i arbeidet med den nye klimameldingen. Barneombudet har også vært involvert i ett av disse møtene.

188. To ungdomsdelegater er en del av den offisielle norske delegasjonen til FNs klimaforhandlinger og deltar på møtene under FNs klimarammeverk. To ungdomsdelegater har deltatt på COP 26 i Glasgow, COP 27 i Sharm el-Sheikh og COP 28 i Dubai. Under klimatoppmøtet i Dubai var Norge en aktiv pådriver for å få enighet om å holde en ekspertdialog om barns særlige sårbarhet for klimaendringene under klimaforhandlingene i Bonn i juni 2024.

189. Norge signerte erklæringen om barn, unge og klimahandling under COP 26 i Glasgow. Erklæringen skal bidra til å styrke barn og unges rett til et sunt miljø, blant annet ved å anerkjenne at barn har en umistelig rett til et sunt miljø.

d)

190. Bevissthet og kunnskap om problemstillinger knyttet til bærekraftig utvikling og klimaendringer har lenge vært forankret i det norske utdanningssystemet. Norge deltar i 2030 Agenda for bærekraftig utvikling og UNESCOs Global Action Program on Education for Sustainable Development.

191. Barnehageloven sier at barna skal lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen. Opplæringsloven sier at elever og lærlinger skal lære å tenke kritisk og handle etisk og miljøbevisst.

192. Barnehagen skal i henhold til rammeplanen legge grunnlag for barnas evne til å tenke kritisk, handle etisk og vise solidaritet. Videre skal barna få erfaringer med å gi omsorg og ta vare på omgivelsene og naturen. For samiske barn betyr dette å leve i samklang med, nyttiggjøre seg av og høste av naturen. I den norske læreplanen for grunnopplæringen er bærekraftig utvikling et av tre tverrfaglige temaer. Elevene skal utvikle kompetanse som setter dem i stand til å ta ansvarlige valg og handle etisk og miljøbevisst.

e)

193. Norge har en ambisiøs kjemikaliepolitikk og det er et nasjonalt mål at miljøgifter og andre farlige stoffer ikke skal skade mennesker og miljøet. Det vurderes som særlig viktig å beskytte sårbare grupper som foster, barn og unge.

194. Norske myndigheter jobber aktivt for å stanse bruk og utslipp av miljøgifter, og stoffer som gir tilsvarende grunn til bekymring. For å beskytte barn og unge fra miljøgifter og andre farlige stoffer er det viktig med effektive reguleringer. Gjennom EØS-avtalen har Norge felles regelverket med EU på kjemikalieområdet, og Norge bidrar aktivt i arbeidet med å utvikle regelverket blant annet gjennom å lage grunnlaget for å regulere flere stoffer. For eksempel har Norge sammen med andre europeiske land jobbet for å styrke leketøyregelverket. Norge er i denne sammenheng opptatt av at flere stoffer må forbys, inkludert hormonforstyrrende stoffer. Norge jobber også aktivt på globalt nivå for å begrense bruk og utslipp av farlige stoffer. .

Levestandard

Spørsmål 25

a)

195. Barnetrygd ytes for alle barn under 18 år bosatt i Norge, uavhengig av familiens inntekt.

196. Økonomisk sosialhjelp er det nedre sikkerhetsnettet i velferdsordningene. De veiledende satsene for økonomisk sosialhjelp, inkludert satsene for barns livsopphold, er økt. Fra 1. september 2022 skal barnetrygden holdes utenfor ved utmåling av økonomisk sosialhjelp. Se også 6 a)

197. Gjennom statlige tilskuddsordninger gis tilskudd til rimelige eller gratis fritidsaktiviteter som kommer barn direkte til gode. Mange av disse har utsatte barn og unge som målgruppe, inkludert barn i familier med lave inntekter. Eksempler på dette er gratis ferieaktiviteter, fritidsklubber og utstyrssentraler hvor barn og familier kan låne sports- og fritidsutstyr.

198. Viktige tiltak for å redusere fattigdom, også blant barnefamilier, er å inkludere flere personer i arbeid, gode og universelle velferdsordninger og mer rettferdig og omfordelende skatt.

199. For at flere unge skal fullføre utdanning og komme i jobb, ble det fra 1. juli 2023 innført en ungdomsgaranti i Arbeids- og velferdsetaten. Ungdomsgarantien skal sikre at unge mellom 16 og 30 år som trenger hjelp for å komme i arbeid får tidlig innsats, tett og tilpasset oppfølging.

200. Siden forrige rapportering er barnehageprisene redusert. Det er innført gratis deltids plass i Skolefritidsordningen (SFO), og tilskuddet til gratis eller rimelige fritidsaktiviteter for barn og unge er økt. Dette er innsatser som kommer barn i fattige familier direkte til gode. Samarbeidsstrategi for barn og ungdom i lavinntektsfamilier ble lansert høsten 2020 og løper ut 2024.

201. I 2022 ble det nedsatt en ekspertgruppe som skulle komme med anbefalinger til hvordan den offentlige ressursinnsatsen bør prioriteres for å styrke oppvekstvilkårene til barn i lavinntektsfamilier og motvirke at fattigdom går i arv. Anbefalingene som ble overlevert fra ekspertgruppen til regjeringen i oktober 2023 inkluderte innspill fra barn og unge.

202. Det ble i samme periode satt ned et eget utvalg som skulle se på hvilke endringer som bør gjøres i utdanningssystemet for å redusere sosiale forskjeller, øke sosial mobilitet og bidra til at flere gjennomfører utdanningsløpet. Ekspertgruppen leverte sin rapport i februar 2024.

203. Begge ekspertgrupperapportene skal følges opp gjennom en stortingsmelding om sosial utjevning og sosial mobilitet som skal legges fram våren 2025. Arbeidet med meldingen vil bli sett i sammenheng med arbeidet med samfunnsoppdrag som ble lansert i «Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023–2032, og som har som mål å inkludere flere barn og unge i utdanning og arbeids- og samfunnsliv gjennom en målrettet innsats på tvers av sektorer.

204. Barnefamilier med lave inntekter og høye bostøtter kan få bostøtte. Bostøtten har blitt styrket de siste årene. Startlån kan hjelpe de som har hatt langvarige problemer med å få lån i vanlig bank til å kjøpe eller tilpasse egen bolig. Barnefamilier er en prioritert gruppe i startlånsordningen. Våren 2024 la regjeringen fram en stortingsmelding om en helhetlig og aktiv bostedspolitik for hele landet.

b)

205. Statistisk Sentralbyrå (SSB) utreder og anbefaler indikatorer som supplerer vedvarende lavinntekt som mål på fattigdom. Formålet er å ta i bruk indikatorer som gir et helhetlig og dekkende bilde av situasjonen til barn i fattige familier, og som fanger opp hvilke effekter ulike tiltak har på barnefamiliers økonomi.

206. I 2021 var det siden forrige rapportering for første gang registrert en nedgang i andelen og antallet barn som vokser opp i familier med vedvarende lavinntekt. SSB peker på at økt barnetrygd for barn under 6 år trolig har vært en medvirkende årsak til nedgangen i tallene.

207. I 2024 utgjorde tilskuddordningen Tilskudd til inkludering av barn og unge om lag NOK 758 millioner. Ordningen skal evalueres. I 2022 ble om lag 430 000 personer nådd direkte med ulike gratis eller rimelige aktivitetstilbud gjennom tilskudd fra ordningen.

208. Regjeringen gir også brede støtteordninger til frivilligheten. Det har blitt gitt NOK 2 milliarder i full momskompensasjon de siste to årene, strømstøtte på NOK 1,3 milliarder og bevilgninger på NOK 1,7 milliarder til idrettsanlegg. Tros- og livssynsamfunn får tilskudd fra staten, blant annet til aktiviteter for barn og unge, som bidrar til inkludering og trygge oppvekstvilkår for barn og unge.

c)

209. I 2022 signerte regjeringen, kommunesektoren og en rekke frivillige organisasjoner en fornyet Fritidserklæring. Erklæringen forplikter partene til å jobbe for at barn får mulighet til å delta i fritidsaktiviteter. Tilskudd til tiltak for å inkludere barn og unge i fritidsaktiviteter i regi av kommuner, frivillige organisasjoner og andre statlige aktører, er en viktig statlig innsats for å realisere fritidserklæringen. Se også 4 a og c), og 25 a)

H. Utdanning, fritid og kulturelle aktiviteter

Utdanning, herunder yrkesfaglig opplæring og veiledning

Spørsmål 26

a)

210. Det er et kommunalt ansvar å sikre at elevenes rettigheter ivaretas og at skolebygg er i tråd med lover og regler. Kompetanseløftet for spesialpedagogikk og inkluderende praksis er en ordning som skal bidra til å sikre kompetanse til kommunene og fylkeskommunene. På den måten kan de forebygge, fange opp og følge opp alle barn og elever slik at de får et godt tilpasset og inkluderende pedagogisk tilbud i barnehage og skole. Kompetanseløftet startet i 2020 og er under oppbygging fram til at det skal bli en varig satsing fra 2025. Regjeringen har også sørget for en stor økning i videreutdanningstilbudet i spesialpedagogikk for lærere i barnehage og skole.

211. Regjeringen har en tilskuddsordning for læremidler og hjelpemidler, som er rettet mot spesialtilpassede læremidler og hjelpemidler. Norge har innført strenge regler for universell utforming av IKT, som omfatter universell utforming av digitale læremidler. Statped – den nasjonale tjenesten for spesialundervisning – produserer og tilpasser læremateriell for blinde/svaksynte elever og for døve elever/elevener som bruker tegnspråk.

b)

212. Gjennomføringen i videregående opplæring i Norge har økt jevnt de siste to tiårene. Ettersom grunnskoleopplæring er obligatorisk, fullfører nesten alle elever disse trinnene i utdanningen. Det er imidlertid en økning i antall elever som går ut av ungdomsskolen med ufullstendige akademiske kvalifikasjoner (7,8 % i 2023). Det er også en økning i elevfravær, en økning i rapporterte tilfeller av bekymringsfullt skolefravær og en økning i andel elever med vedvarende høyt fravær (ca. 10 % fravær eller mer).

213. Utdanningsdirektoratet har undersøkt omfanget av elevfravær og anbefalt tiltak. Blant disse er et nytt nasjonalt system for å samle inn fraværdata for alle klassetrinn og nasjonale retningslinjer for å spre «beste praksis».

214. Kommunal- og distriktsdepartementet finansierer Oslo kommunes tiltak Skolelostjenesten. Skolelostjenesten har som mål å styrke læringsutbytte, redusere fravær og øke sjansen for at elever med romsk bakgrunn fullfører grunnopplæringen.

c)

215. Barn under 16 år har rett og plikt til grunnskoleopplæring. Dette gjelder også for barn som er asylsøkere. Kommunen der barnet bor har ansvaret for å tilby grunnskoleopplæringen

216. Barn som bor i asylmottak har ikke rett til barnehageplass. Det får barna når de får oppholdstillatelse, blir bosatt og oppfyller resten av vilkårene i barnehageloven. Kommunen kan gjerne tilby barnehageplass til barn som bor i asylmottak. Da utbetaler Utlendingsdirektoratet (UDI) et tilskudd til kommunen.

d)

217. Utdanningsdirektoratet har utviklet en veileder med en klar anbefaling om regulering av bruk av private mobiltelefoner i skolen. Målet er å fremme utvikling av lokale regelverk, øke konsentrasjonen, forbedre læringsmiljøet og redusere nettmobbing.

218. Det er lovfestet nulltoleranse mot mobbing på skolen og skolene skal sikre at elevene har et trygt og godt skolemiljø. Flere tiltak kan hjelpe skolene i dette arbeidet, f.eks., veiledningstilbud, og ulike nettilbud for kompetanseheving. Direktoratet samordner tiltakene som støtter opp om arbeidet med å utvikle inkluderende, trygge og gode skolemiljø og vurderer hvilken kompetanse skolene nå trenger for å utvikle trygge og gode skolemiljø.

e)

219. Opplæringsloven og privatskoleloven inneholder ingen regler om når en ansatt kan gripe inn fysisk overfor elever, selv om det oppstår situasjoner der ansatte i skolen bruker fysisk makt. I mai 2023 sendte Kunnskapsdepartementet på høring forslag til nye regler i opplæringsloven og privatskoleloven om avverging av skade og bruk av fysisk inngripen. Forslaget innebærer blant annet å lovfeste at skolen skal arbeide forebyggende for å hindre situasjoner som innebærer fysiske inngrep mot elever og at ansatte i skolen kan gripe inn fysisk mot elever for å avverge skade på personer eller vesentlig skade på eiendom. Lovforslaget ble lagt fram for Stortinget våren 2024 og dersom det blir vedtatt vil det tre i kraft 1. august 2024.

f)

220. Våren 2023 la regjeringen fram en storingsmelding om Samisk språk, kultur og samfunnsliv — Kompetanse og rekruttering i barnehage, grunnopplæring og høyere utdanning. Regjeringen vil følge opp meldingen i samarbeid med Sametinget.

221. I ny opplæringslov er det lovfestet en plikt for kommuner og fylkeskommuner å tilby del av opplæringen i samisk i et samiskspråklig miljø dersom det er nødvendig for at opplæringen skal være pedagogisk forsvarlig. Videre er retten til opplæring i samisk på videregående nivå utvidet til også å gjelde ikke- samiske elever som har hatt opplæring i eller på samisk i grunnskolen.

g)

222. Læreplanverket (fra 2020) har status som forskrift og legger rammer for opplæringen. Rammeplanene på lærerutdanningene skal bygge på opplæringsloven og gjeldende læreplaner for grunnopplæringen. I overordnet del av planverket heter det at opplæringen må være i samsvar med menneskerettighetene, samtidig som elevene skal tilegne seg kunnskap om disse.

Hvile, fritid, rekreasjon og kulturelle og kunstneriske aktiviteter

Spørsmål 27

223. Barn og unge er prioriterte målgrupper i regjeringens idretts- og frivillighetspolitikk. Rekruttering og inkludering av underrepresenterte grupper er en prioritert oppgave.
224. Musikk- og scenekunstinstitusjoner som mottar tilskudd over statsbudsjettet blir oppfordret til å arbeide langsiktig og strategisk for å senke tersklene for deltakelse og for å holde brukerbetalingen nede. De skal også legge til rette for et musikk- og scenekunsttilbud som er tilgjengelig for et bredt og mangfoldig publikum. Se også omtale under 25 c).
225. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet forvalter tilskuddsordningen «Tilskudd til ferie- og fritidstiltak for personer med funksjonsnedsettelse». Målet med tilskuddsordningen er å gi det sivile samfunnet ved frivillige organisasjoner og stiftelser mulighet til å arrangere gode ferie- og fritidstiltak for personer med funksjonsnedsettelse. I 2023 ble det bevilget NOK 25,7 millioner kroner til ordningen.
226. Norsk lyd- og blindeskriftbibliotek er et statlig bibliotek som produserer og låner ut tilrettelagt litteratur til personer som har det vanskelig med å lese trykt tekst. Informasjons-, rekrutterings- og formidlingsarbeid overfor barn og unge har vært en prioritering i perioden.
227. Et offentlig utvalg har utredet situasjonen for norsk tegnspråk. Hørselshemmede barn og unges rett til opplæring i og på tegnspråk og tilgang til tegnspråkmiljøer er sentrale temaer i utvalgets rapport. Rapporten er under behandling. Se punkt 6. a).

I. Spesielle beskyttelsestiltak

Asylsøkere, flyktning- og innvandrerbarn, herunder enslige barn

Spørsmål 28

a)

228. Utlendingsdirektoratet (UDI) og Utlendingsnemnda (UNE) skal sikre en rask og effektiv saksbehandling som ivaretar rettssikkerheten og unngår å sette barns liv på vent. Enslige mindreårige asylsøkere skal prioriteres av både UDI og UNE i saksbehandlingen. Prioriteringen gjelder både enslige mindreårige asylsøkere og barnefamilier.
229. Utlendinger som er forfulgt, eller frykter umenneskelig eller nedverdiggende behandling i hjemlandet, skal etter søknad anerkjennes som flyktning og få oppholdstillatelse i Norge, jf. utlendingsloven § 28. Dersom søkeren er barn tas det spesielt hensyn til dette, og terskelen for hva som skal anses som forfølgelse eller nedverdiggende behandling kan være lavere for barn enn for voksne.

230. Utlendingsloven har særlige regler om internering av barnefamilier og enslige mindreårige asylsøkere. En mindreårig utlending kan bare pågripes hvis det er særlig påkrevd. Hensynet til barnets beste skal alltid vurderes som et grunnleggende hensyn i saker om pågripelse og internering, herunder ved vurderingen av om det i stedet kan iverksettes alternative tiltak.
231. I avgjørelser som omfatter barn, er barnet part, og det skal framgå hvordan hensynet til barnets beste og muligheten for alternative tiltak er blitt vurdert.
232. En mindreårig utlending som blir pågrepet, skal som hovedregel ikke holdes lenger enn til dagen etter pågripelsen. Vil politiet beholde den mindreårige, må framstilling for domstolen skje snarest mulig og senest dagen etter pågripelsen. Hensynet til barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i denne vurderingen.
233. Det har vært enkelte endringer i bestemmelsene om internering av mindreårige siden forrige rapportering i 2016. Den tidligere 24 timersfristen medførte at uttransporteringen av barnefamilier måtte gjennomføres i en hastverkspreget prosess som begrenset muligheten til å ivareta de barna det gjaldt på en god nok måte. Fristen er nå justert til «dagen etter» pågripelsen, og gir grunnlag for en bedre gjennomføring av uttransport der barn er involvert.
234. I UDIs vedtak om tidsbegrenset tillatelse fram til fylte 18 år, gis det informasjon om at tillatelsen opphører idet ungdommen fyller 18 år og at vedkommende i utgangspunktet har plikt til å forlate landet da. Ungdommene får i vedtaket informasjon om retten til å klage og at de kan oppholde seg i Norge fram til klagen er behandlet, selv om det innebærer at de er fylt 18 år. Det gis ingen særskilt informasjon til utlendinger som får en tidsbegrenset oppholdstillatelse til fylte 18 år om at de kan søke om opphold på annet grunnlag, utover informasjon som ligger tilgjengelig på udi.no rettet mot alle søkere. Dette anses som tilstrekkelig informasjon, også for denne gruppen søkere. Slike tidsbegrensede tillatelser gis kun til enslige mindreårige asylsøkere som ikke har annet grunnlag for opphold enn at norske myndigheter anser at søkeren er uten forsvarlig omsorg ved retur. Å begrense tillatelsens varighet, slik at den gjelder til utlendingen fyller 18 år, skal videre være forsvarlig ut fra hensynet til barnets beste
235. Norge har et alderstilpasset omsorgstilbud til enslige mindreårige asylsøkere. Det innebærer at UDI har ansvar for å gi et botilbud til enslige, mindreårige mellom 15 og 18 år på egne asylmottak eller avdelinger tilpasset behovene deres. I 2022 ble det etablert et uavhengig tilsyn med omsorgen for enslige mindreårige som bor i asylmottak. Formålet med tilsynet er å ivareta rettsikkerheten deres og tilse at enslige mindreårige asylsøkere får forsvarlig oppfølging under mottaksoppholdet.
236. I saker der enslige mindreårige forsvinner fra mottak har UDI rutiner for oppfølging, som blant annet innebærer at barnevern, representant (verge), advokat og politi blir varslet. Det er politiet som skal etterforske eventuelle kriminelle handlinger, mens UDI og mottakene kan bidra med å forebygge og samarbeide med politiet. I 2023 ble det

gjennomført et bredt arbeid for å styrke politiets etterforskning av saker der enslige mindreårige forsvinner fra mottak. Varslingsrutinene mellom politiet og mottakene er revidert og et nytt meldingsskjema innført. Statistikkføringen er endret for å gi bedre oversikt over antall forsvinninger. Det utvikles nå nye retningslinjer for etterforskning av forsvinningssaker.

b)

237. Rettslig sett er ikke Norge forpliktet til å ha et slikt «rimelighetsvilkår», da det ikke kan utledes av flyktningkonvensjonen eller av folkerettslig sedvanerett. Ingen kan uansett sendes tilbake til forfølgelse, dødsstraff, tortur, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff.

238. Norske myndigheter skal alltid vurdere om det kan gis tillatelse etter utlendingsloven § 38 når det blir henvist til internflukt. Da vil det bli vurdert om sterke menneskelige hensyn eller en særlig tilknytning til Norge kan tilsi at det likevel gis oppholdstillatelse. Hensynene som tidligere ble vurdert under rimelighetsvilkåret, blir nå vurdert under § 38-vurderingen.

c)

239. En del av de enslige mindreårige asylsøkerne som ankommer Norge legger ikke fram identitetsdokumenter, og det vil ofte også være tvil om alderen på søker. Formålet med aldersvurderinger er at barn ikke blir feilvurdert som voksne, og at heller ikke voksne feilvurderes som barn. Hvorvidt man er voksen eller barn kan ha betydning for utfallet av asylsaken. Det har også betydning for mottaksplasseringen, da det er egne mottak for de under 18 år.

240. Det er viktig at de til enhver tid beste metodene for aldersvurderinger benyttes, og at kvaliteten på undersøkelsene forbedres dersom det er mulig. Avdeling for rettsmedisinske fag ved Universitetssykehuset i Oslo har det nasjonale fagansvaret for medisinske aldersundersøkelser av asylsøkere, og har utviklet den statistiske beregningsmodellen BioAlder. Metoden baserer seg på røntgen av håndrot og/eller tann. Forskerne jobber parallelt med å utvikle en metode for aldersestimering ved bruk av DNA-metylering. Fastsettelse av alder vil imidlertid ikke basere seg på de medisinske aldersundersøkelsene alene. Metodene vi har i dag angir ikke eksakt alder, og må derfor vurderes opp mot de øvrige opplysningene i saken. Dersom det er tvil, vil søker bli vurdert til å være under 18 år.

Barn av minoritets- eller urfolkgrupper

Spørsmål 29

a)

241. Regjeringen arbeider med en egen handlingsplan mot samehets, jf. punkt 11 a). Det er gitt tilskudd til tiltak mot samehets gjennom tilskuddsordningen Tiltak mot rasisme,

diskriminering og hatefulle ytringer. Hatytringer mot samer er tematisert av Stopp hatprat-bevegelsen.

242. Læringsressursen «Jeg vet» for barnehager og 1. til 4. klassetrinn er oversatt til nordsamisk, sør- og lulesamisk. Det er igangsatt et arbeid for å sikre at kunnskaps- og øvingsportalen snakkemedbarn.no er relevant for den samiske befolkningen, med teksting og oversetting til nord-, sør- og lulesamisk.

243. Barne, ungdoms- og familiedirektoratet forvalter en tilskuddsordning som skal bidra til å forebygge og bekjempe vold og overgrep i nære relasjoner og ivareta voldsutsatte voksne og barn. Et av målene med tilskuddsordningen er at urfolk samt nasjonale og andre etniske minoriteter får et tilbud som er språklig og kulturelt tilrettelagt.

244. Regjeringens nye opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner (2024-2028) inneholder et eget kapittel om vold og overgrep i samiske samfunn. Tiltakene i opptrappingsplanen skal legge bedre til rette for å forebygge og bekjempe vold og overgrep i samiske samfunn. Det innebærer å tilrettelegge for at ansatte i relevante tjenester får kunnskap og kompetanse i samisk språk, kultur og samfunnsforhold. Kunnskap hos barn og unge og holdningsskapende arbeid blant befolkningen generelt vil utgjøre en viktig del av innsatsen.

245. Se også omtale om mobbing under 26 d) og omtale av ulike planer og strategier rettet mot ulike former for diskriminering under 11 b) -e).

b)

246. Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver forutsetter at alle barnehager skal bidra til at barna blir kjent med at samene er Norges urfolk og får kjennskap til samisk kultur.

247. I den overordnede delen av læreplanverket slås det fast at den samiske kulturarven er en del av kulturarven i Norge, og at de samiske språkene er likeverdige med det norske språket. I overordnet del omtales også de nasjonale minoritetene; jøder, kvener/norskfinner, skogfinner, romer og romanifolket/tatere; som fem folkegrupper med århundrelang tilknytning til Norge. Det presiseres at de har status som nasjonale minoriteter i tråd med våre internasjonale forpliktelser, at de har bidratt til å forme den norske kulturarven, og at opplæringen skal gi kunnskap om disse folkegruppene. Elevene skal lære om samene og de nasjonale minoritetene i flere fag, og disse temaene inngår i ulike læreplaner.

c)

248. Høyesterett la til grunn i dommen av oktober 2021 at konsesjonsvedtakene til Storheia og Roan vindkraftverk krenker reindriftssamenes rett til kulturutøvelse. I desember 2021 varslet Energidepartementet partene om at det ville vurderes en omgjøringsprosess. Energiministeren initierte i april 2023 en meklingsprosess mellom partene i Fosen-saken, som partene valgte å benytte seg av. Den 18. desember 2023

resulterte meklingen mellom Sør-Fosen sijte og Fosen Vind DA i en minnelig avtale mellom partene. Nord-Fosen siida og Roan Vind DA inngikk en avtale den 6. mars 2024. Reindriften har selv medvirket og samtykket til innholdet i avtalene og sakens utfall. Partene har lagt til grunn at avtalene vil etterleve reindriftnas vern etter FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 27, og ivareta reindriftnas rettigheter i et generasjonsperspektiv. Departementet har på denne bakgrunn innstilt videre prosess med konsesjonsvedtakene.

Menneskehandel

Spørsmål 30

a)

249. Det er ikke krav om grensepassering for at en sak skal defineres som menneskehandel. Når det gjelder mindreårige ofre er det heller ikke en forutsetning at det er benyttet tvang, slik det er for voksne. Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel publiserte Veileder for identifisering av mulige ofre for menneskehandel i juli 2023. Veilederen er ment for alle som gjennom sitt arbeid eller frivillige engasjement kommer i kontakt med sårbare mennesker, og får bekymring om at de kan være utnyttet i menneskehandel. Veilederen gir informasjon om begreper, indikatorer og ofres rettigheter, råd om hvordan man kan tilrettelegge for identifisering og oppfølging, og en oversikt over hvilke aktører man skal henvise til for bistand og beskyttelse, eller som kan gi veiledning.

b)

250. Det er straffelovens definisjon av menneskehandel som er bestemmende for hva som skal regnes som menneskehandel etter barnevernsloven. Det er vanskelig å kartlegge det nøyaktige omfanget av mindreårige ofre for menneskehandel i Norge. Koordineringsenheten for Ofre for Menneskehandel utgir en årlig tilstandsrapport som gir et bilde av omfang og art av menneskehandel i Norge. I saker der barn og unge kan være utsatt for menneskehandel er det ekstra viktig å handle raskt for å forhindre at barnet forsvinner og/eller blir utsatt for (nye) overgrep.

251. Når et barn kommer til Norge enten alene eller sammen med en voksen som hevder å ha omsorgsansvaret for barnet uten å ha nødvendig dokumentasjon som viser dette, er situasjonen uklar. Det er nødvendig å avklare hvordan ansvaret skal forstås ut fra et juridisk rammeverk, men også utfra hva som er barnets beste. Det pågår et samarbeid mellom utlendingsmyndighetene og barnevernsmyndighetene på dette området. Sentralmyndigheten for Haagkonvensjonen 1996 yter bistand til å innhente informasjon fra utenlandske myndigheter, herunder for å kartlegge hvem som har foreldreansvaret for barnet.

252. Barnevernsloven åpner for å flytte barn til institusjon, også mot barnets vilje, dersom det er fare for menneskehandel. Bestemmelsen regulerer både ordinære vedtak og midlertidige akuttvedtak.

Rettspleie for barn

Spørsmål 31

a)

253. Riksadvokaten utga i 2023 retningslinjer for politiavhør av barn og særlig sårbare personer som er mistenkt i straffesak. Retningslinjene skal bidra til å sikre etterlevelse av reglene som gjelder ved politiavhør av mistenkte barn og særlig sårbare personer, herunder ivaretagelse av prosessuelle rettigheter som selvinkrimineringsvernet og retten til forsvarer. Retningslinjene skal også bidra til at avhør holder god kvalitet og at barn blir behandlet på en hensynsfull måte.

254. Stortinget vedtok i 2023 flere forbedringer av reaksjonene ungdomsstraff og ungdomsoppfølging (se også svar til punkt 31 b). Blant annet forenkles reaksjonssystemet til et to-sporet system, ved at ungdomsstraff idømmes av domstolen, mens ungdomsoppfølging avgjøres i påtalesporet som en utenrettslig reaksjon.

255. Forslaget om å rendyrke ungdomsoppfølging til en reaksjon som ikke forutsetter domstolsbehandling, har som formål å bringe norsk rett bedre i samsvar med FNs barnekonvensjon og anbefalingene fra FNs barnekomité om å iverksette tiltak for behandling av barn som er i konflikt med loven, uten å gå til rettslige skritt, såkalt «diversion». Videre innføres det blant annet en klagerett for ungdommen. Ungdommens rett til medvirkning under gjennomføringen av ungdomsstraff og ungdomsoppfølging lovfestes også i flere bestemmelser.

256. I ny voldserstatningslov er påstått skadevolders rettigheter styrket ved at denne er gjort til part i voldserstatningssaken. Dette vil styrke barnets rettigheter der påstått skadevolder er et barn. Påstått skadevolder har blant annet rett til å bli varslet og til å uttale seg i saken, samt be om innsyn i sakens dokumenter.

b)

257. Flere av forbedringene fastsatt ved lov 20. desember 2023 nr. 110 (se punkt 31 a) har som formål å redusere tiden mellom lovbrudd og reaksjon. Enkelte av endringene skal også tilrettelegge for et bedre tverrsektorielt samarbeid. Lovendringene løser imidlertid ikke alle utfordringer, og departementene arbeider målrettet videre for å sikre et godt innhold i straffegjennomføringen.

258. Vilkåret om at lovbrøyteren må ha «bosted i Norge» for å kunne idømmes ungdomsstraff opprettholdes. Kravet begrunnes i aktiviteten som kreves av ungdommen under straffegjennomføringen, og oppfølgingen og kontrollen som skal utføres underveis. I lovens forarbeid har departementet tydeliggjort at vilkåret skal tolkes på bakgrunn av en konkret vurdering av de faktiske omstendighetene i saken, og ikke ut ifra hvilken formell oppholdsstatus ungdommen har. Det avgjørende vil være om det kan legges til grunn at ungdommen skal være i landet i lang nok tid til at en ungdomsstraff kan gjennomføres som forutsatt. Det må foretas en reell vurdering.

I tvilstilfeller bør hensynet til barnets beste være avgjørende. Formålet med presiseringen er å sikre at vilkåret praktiseres i samsvar med diskrimineringsforbudet i Grunnloven § 98 og FNs barnekonvensjon artikkel 2 nr. 1.

c)

259. Forvaring kan bare idømmes siktede som var under 18 år på handlingstidspunktet, dersom det foreligger «helt ekstraordinære omstendigheter». I lovforarbeidene presiserte departementet at hjemmelen tilnærmet aldri bør benyttes, men at det unntaksvis kan oppstå tilfeller hvor forvaring vil være riktig reaksjon. Dessverre forekommer det saker der det ikke finnes alternative måter å ivareta samfunnsvernet på. I lys av barnekomiteens anbefaling, følger departementet utviklingen når det gjelder bruk av forvaring overfor barn.

d)

260. Straffeprosessloven regulerer når det skal gjøres rettspsykiatriske undersøkelser av siktede i en straffesak. Reglene er i all hovedsak generelle, og gjelder uavhengig av om undersøkelsen gjelder voksen eller barn. Lovens rettssikkerhetsgarantier innebærer blant annet at de rettspsykiatriske sakkyndige oppnevnes av retten og arbeider ut fra skriftlig mandat fastsatt av retten. Partene, herunder eventuell verge, har rett til å uttale seg før oppnevning og fastsettelse av mandat. Som hovedregel skal de sakkyndiges vurdering nedfelles i en skriftlig erklæring, som skal forelegges for en nasjonal rettsmedisinsk kommisjon. Kommisjonen gjennomgår erklæringen og gjør retten oppmerksom på eventuelle vesentlige mangler.

261. I 2019 ble straffeprosessloven endret ved at kravene til rettspsykiatriske sakkyndiges habilitet og kompetanse ble skjerpet. Straffeprosessloven § 165 a bestemmer nå at det som hovedregel skal oppnevnes to sakkyndige, med mindre retten finner at det er tilstrekkelig med én eller at saken krever flere enn to. Etter loven gjelder de samme habilitetsreglene for rettspsykiatriske sakkyndige som for dommere.

262. Kravene til den sakkyndige er nærmere regulert i forskrift om rettspsykiatriske undersøkelser og sakkyndige. Den sakkyndige skal være lege eller psykolog og ha autorisasjon etter helsepersonelloven. Den sakkyndige og minst én av de sakkyndige når de er flere, skal være godkjent spesialist på et fagområde som er relevant for den rettspsykiatriske undersøkelsen den eller de sakkyndige skal gjennomføre. Dette kan for eksempel være en spesialist i barne- og ungdomspsykiatri hvis den siktede er mindreårig. De sakkyndige skal også så langt det er mulig ha gjennomført to relevante kompetansekurs. Nasjonal enhet for rettspsykiatriske sakkyndighet fører en oversikt over de sakkyndige og deres kompetanse, og foreslår sakkyndige for påtalemyndigheten og retten.

e)

263. Barn som blir idømt ubetinget fengselsstraff, gjennomfører som hovedregel straffen ved en av de to ungdomsenhetene som er etablert under kriminalomsorgen – så lenge de er under 18 år. Ungdomsenhetene skal ivareta barnas særskilte behov

under frihetsberøvelse og bidra til at barn ikke sitter i fengsel sammen med voksne innsatte. Gjennomsnittlig antall innsatte under 18 år var på henholdsvis 5,6 i 2017 og 5,2 i 2023. I tillegg til ungdomsenhetene, har Indre Østfold fengsel, Eidsberg avdeling, som er et ordinært fengsel med høyt sikkerhetsnivå for menn, tre plasser for mindreårige innsatte som kan tas i bruk hvis det oppstår et behov. For å sikre tilstrekkelig kapasitet i ungdomsenhetene har det i 2024 blitt bevilget om lag NOK 11 millioner til en utvidelse av Ungdomsenhet øst på Eidsvoll med to plasser. Når det gjelder utlendingssaker, så har mindreårige eller familier med barn siden 2018 ikke blitt internert på Trandum utlendingssenter. De oppholder seg i stedet på Haraldvangen – et ombygd hus med sivilt preg, der vaktene er i sivil.

f)

264. Norges definisjon av isolasjon er utelukkelse fra fellesskapet med andre medinnsatte. Utelukkelse kan skje dersom domstolen har besluttet at denne form for restriksjoner skal iverksettes, eller at det oppstår hendelser/situasjoner i enheten som tilsier at barnet skal utelukkes fra fellesskapet. Norsk kriminalomsorg har egne særregler for bruk av utelukkelse for barn. Ved ungdomsenhetene skal innsatte på dagtid ha adgang til omfattende fellesskap med andre innsatte under arbeid, opplæring, program eller andre tiltak, og i fritiden, så langt det er praktisk mulig. Det skal på forhånd være fastsatt alminnelig dagsorden ved den enkelte ungdomsenhet.

265. Det er etablert to ungdomsenheter. I 2024 vil kapasiteten ved ungdomsenhetene utvides med to plasser, slik at total kapasitet vil være på ti plasser. Ungdomsenhetene er tverrfaglig bemannet og har i tillegg et tverretattlig team bestående av psykolog, undervisningsrådgiver og barnevernsrådgiver. Det betyr at det er tilgjengelige ressurser til å sette inn forebyggende og konfliktdempende tiltak for å unngå at hendelser eskalerer slik at vedtak om utelukkelse fra fellesskapet blir iverksatt. Alle barn som er innsatt i ungdomsenhetene er minimum utelåst i 10 timer med tilgang til fellesskap med medinnsatte og andre aktiviteter i døgnet.

J. Valgfri tilleggsprotokoll om salg av barn, barneprositusjon og barnepornografi

Spørsmål 32

a)

266. Salg av barn har siden 2003 vært straffbart etter norsk straffelovgivning. Etter straffeloven straffes den som utnytter personer som er under 18 år, til prositusjon eller andre seksuelle ytelser, tvangsarbeid eller tvangstjenester, eller å samtykke i fjerning av indre organer med fengsel inntil 6 år. På samme måte straffes den som gir betaling eller annen fordel for å få samtykke til en slik handlemåte fra en person som har myndighet over den fornærmede, eller som mottar slik betaling eller fordel. Dersom overtredelsen er grov, straffes den med fengsel inntil 10 år. Ved avgjørelsen av om overtredelsen er grov legges det særlig vekt på om den som ble utsatt for

handlingen, var under 18 år, om det ble brukt grov vold eller tvang og om handlingen har medført betydelig utbytte.

b)

267. Ytringsfrihetskommisjonen viser til pågående lovgivningsarbeid i EU, og foreslår å prioritere arbeidet med å innlemme forordningen om digitale tjenester (Digital Services Act/ DSA) i EØS-avtalen og norsk lov, og gjennom dette og eventuell supplerende nasjonal lovgivning sørge for effektivt og koordinert tilsyn med plattformsselskapene. Det legges særlig vekt på å beskytte barn og unge mot skadelig innhold og mot å utnytte barns sårbarheter. Regjeringen vurderer forordningen om digitale tjenester.

268. I 2022 la Europakommisjonen fram et forslag til forordning om regler for forebygging og bekjempelse av seksuelle overgrep mot barn. Forslaget pålegger blant annet relevante internettbaserte tjenestetilbydere å oppspore, rapportere, forhindre og fjerne materiale som viser seksuelt misbruk av barn på deres tjenester. Regjeringen utreder innføring av en plikt for norske tjenesteleverandører til å melde fra dersom de oppdager at deres tjenester brukes til straffbar oppbevaring eller distribusjon av overgrepsmateriale.

c)

269. Straffeloven § 257 om menneskehandel, § 309 om kjøp av seksuelle tjenester fra mindreårige og § 311 om framstilling av seksuelle overgrep mot barn eller framstilling som seksualiserer barn rammer også handlinger begått i utlandet når gjerningspersonen er norsk statsborger eller har bosted i Norge. Straffeloven § 257 om menneskehandel rammer også handlinger begått av utlendinger i utlandet når fornærmede er norsk statsborger eller bosatt i Norge.

d)

270. Vi antar at spørsmålet om erstatning kan kreves etter norsk skadeserstatningslov i den typen tilfeller som nevnt må forstås slik at det er tale om krav rettet mot en norsk statsborger. I slike saker antas norske domstoler å ha jurisdiksjon etter reglene i Lugano-konvensjonen, jf. artikkel 2 og 5 nr. 3. Spørsmål om lovvalg i slike saker vil bero på en tolkning av ulovfestede regler om norsk internasjonal privatrett. Ved avgjørelser om lovvalgsspørsmål har Høyesterett lagt vekt på løsningene i forordning (EF) nr. 593/2008 (Roma I) og forordning (EF) 864/2007 (Roma II). Etter Roma II-forordningen er det generelle utgangspunktet i saker om erstatning utenfor kontraktsforhold at loven på stedet hvor skaden inntreffer (*lex locus delicti*) skal anvendes, jf. artikkel 4 nr. 1. Imidlertid vil en norsk domstol likevel etter omstendighetene kunne anvende norsk skadeserstatningslov ut fra en tolkning av reglene i Roma II-forordningen artikkel 16 og 26, dvs. dersom domstolen finner at ikke å gjøre det vil være i strid med internasjonalt preseptoriske regler i Norge eller prinsippet om *ordre public*. Om norsk skadeserstatningslov kan anvendes i tilfeller der skaden inntreffer et annet sted enn i Norge, vil altså bero på en nærmere vurdering i den enkelte sak.

271. Etter voldserstatningsloven kan barn og andre personer som har blitt utsatt for straffbare forhold i utlandet, søke volderstatning dersom denne på handlingstidspunktet var bosatt i Norge, og straffesaken er behandlet ved en norsk domstol.

K. Valgfri protokoll om barns involvering I væpnet konflikt

Spørsmål 33

a)

272. For å tjenestegjøre i Forsvaret som vernepliktig eller for å bli ansatt i militær stilling i Forsvaret må du være 19 år eller eldre. Heimevernet har en ungdomsorganisasjon basert på frivillig engasjement åpen for ungdom fra fylte 15 år og seks måneder til fylte 21. Denne organisasjonen har ikke noen tilknytning til den norske forsvarsstrukturen som sådan. Medlemskap i ungdomsorganisasjonen påvirker ikke sannsynligheten for å bli valgt til obligatorisk militær tjeneste som vernepliktig ved fylte 19 år.

b)

273. Barn som har deltatt i krigshandlinger og som kommer til Norge som flyktninger og asylsøkere trenger trygghet og god omsorg. Både helsestasjonen, skole, barnevern, asylmottak, trossamfunn og familiene har en rolle når det gjelder ivaretagelse av barna. Noen av barna vil også trenge traumebehandling. Fem regionale ressursentre om vold, traumatisk stress og selvmordsforebygging har et særlig ansvar for kompetanse på psykososial hjelp til flyktninger.

274. Forsvaret gjennomfører kurs for sitt personell som er utplassert til krig og konfliktsoner. Opplæringen inkluderer casestudier med relevante problemstillinger knyttet til ulike konvensjoner. De siste årene har det vært et spesielt fokus på seksuelle overgrep og seksuell utnyttelse.

c)

275. I forbindelse med kartlegging ved søknad om beskyttelse fra enslige mindreårige asylsøkere stilles det spørsmål om rekruttering og eventuelle handlinger som er utført i eller utenfor hjemlandet. I tillegg gjøres det søk i åpne kilder. Formålet med kartleggingen er primært rikets sikkerhet. UDI varsler Politiets sikkerhetstjeneste (PST) om barn og unge som identifiseres etter gjeldende indikatorlister og instruksjoner. Utover dette gjelder ordinær varslingsplikt til barnevernet.

276. Kommunen har ansvar for å yte nødvendig helsehjelp til nyankomne asylsøkere og flyktninger. Helsedirektoratet har utarbeidet skjemaer som helsetjenesten kan bruke for å avdekke tidlig helsebehov, for personer over og under 18 år. For personer under 18 skilles det mellom de som har og ikke har omsorgsperson.

277. I Helsedirektoratets veileder om helsetjenester til asylsøkere, flyktninger og familiegjenforente (IS-1022) framgår det at kommunen må vurdere behovet for tilstedeværelse av helsepersonell som kan følge opp behov for nødvendig helsehjelp og som kan kontakte politiet for å prioritere de som har behov for tidlig helsehjelp og som trenger å bli prioritert i køen for registrering og tildeling av d-nummer.

d)

278. Alle norske statsborgere i utlandet kan be om konsulær bistand fra utenriksstjenesten. Konsulær bistand gis på individuelt grunnlag og etter individuelle vurderinger i hver enkelt sak. Det er frivillig både å be om, og å ta imot eventuelle tilbud om konsulær bistand. Foreldre med foreldreansvar har rett og plikt til å ta avgjørelser for egne barn. Når det gjelder de norske borgerne som har bedt om konsulær bistand fra norske myndigheter til å reise til Norge fra flyktningleire i Syria, har utenriksstjenesten behandlet disse sakene individuelt.

279. Det har etter konkrete individuelle vurderinger blitt gitt bistand til å reise til Norge. Dette av hensyn til barns liv og helse i det som har vært ekstraordinære tilfeller. Norske myndigheter er kjent med at det i dag er ett norsk barn igjen i en leir i Syria. Barnet er sammen med sin mor som har foreldreansvaret. Kvinnen har så langt ikke ønsket å benytte seg av tilbud om konsulær bistand til å reise til Norge.